

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Zapojení zemí Visegrádské čtyřky do eurozóny

The Participation of the Four Visegrad Countries into the EMU and Their Level of
Integration

Student: Bc. Martina Humlová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Kateřina Dvoroková

Ostrava 2009

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci, včetně všech příloh, zpracovala samostatně.

V Ostravě, 30. dubna 2009

.....

Bc. Martina Humlová

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretická východiska evropské měnové integrace	3
1.1 Optimální měnová oblast.....	3
1.2 Počátky měnové integrace v zemích Evropských společenství.....	5
1.2.1 Wernerova zpráva a následné rezoluce Rady	6
1.2.2 Evropský měnový systém	8
1.2.3 Evropská měnová integrace od počátku 80. let 20. století do podpisu Maastrichtské smlouvy	10
1.3 Měnová integrace v Evropské unii	11
1.4 Konvergenční kritéria	17
2 Historie spolupráce zemí Visegrádské čtyřky a analýza jejich hospodářsko- politického vývoje.....	20
2.1 Visegrádská čtyřka.....	20
2.2 Politický vývoj zemí Visegrádské čtyřky	25
2.2.1 Politický vývoj do roku 1989.....	26
2.2.2 Politický vývoj po pádu komunistického režimu	27
2.3 Hospodářský vývoj zemí Visegrádské čtyřky	30
2.3.1 Rada vzájemné hospodářské pomoci	30
2.3.2 Ekonomická transformace	31
2.3.3 Období 1999 – 2008	39
3 Příprava zemí Visegrádské čtyřky na vstup do eurozóny.....	44
3.1 Konvergenční zprávy	44
3.2 Vliv současné světové krize na země V4 v souvislosti se zavedením eura.....	52
3.3 Slovensko a euro	54
3.4 Polsko na cestě k euru.....	56
3.5 Česko na cestě k euru.....	58

3.6 Maďarsko na cestě k euru	61
Závěr	63
Seznam použité literatury	65
Seznam zkratk	
Seznam grafů a obrázků	
Seznam tabulek	
Seznam příloh	

Úvod

Zavedení společné měny na území několika států není jevem nikterak ojedinělým, již v 19. století vznikala celá řada měnových unií. Žádná z nich však nezasáhla životy tolika obyvatel jako je tomu v případě zavedení jednotné evropské měny v rámci Evropské unie. Ze zemí původní evropské patnáctky zavedlo euro dvanáct zemí. Dánsko, Švédsko a Velká Británie neprojevily zájem zapojit se do eurozóny. Všechny země, které přistoupily do Unie v letech 2004 a 2007 však mají povinnost euro zavést. Stalo se tak již ve Slovinsku, na Maltě, Kypru a na Slovensku. Ostatní nově vstoupivší země prochází procesem konvergence, která je v nominální rovině měřena plněním konvergenčních kritérií.

Tato práce je zaměřena na země Visegrádské čtyřky, regionálního uskupení zemí střední Evropy. Byť si jsou tyto země v mnohém podobné, jejich přístupy k připojení se k eurozóně se liší. Jejich přijetí eura je závislé jak na plnění podmínek definovaných Unií pro začlenění do eurozóny, tak nepochybně také na politickém rozhodnutí představitelů jednotlivých zemí. Otázka načasování vstupu do eurozóny je tedy ovlivněna faktory ekonomickými i politickými a stejně jako je nevhodné zbytečně zavedení eura odkládat, je i nevhodné jej uspěchat.

Cílem této práce je vyhodnotit a porovnat míru připravenosti jednotlivých zemí Visegrádské čtyřky na vstup do prostoru společné evropské měny.

V první kapitole této práce jsou charakterizována základní teoretická východiska evropské měnové integrace, která vychází z teorie měnové integrace obecně. Je přiblížena teorie optimální měnové oblasti, jsou zde charakterizovány klíčové milníky procesu evropské měnové integrace a je vymezen význam konvergenčních kritérií jako nezbytných podmínek pro přijetí jednotné evropské měny.

Druhá kapitola se nejprve zabývá integračním uskupením zemí Visegrádské čtyřky. Jsou popsány významné události, které se od jejího vytvoření roku 1991 udály a nejvýznamnější společné znaky, které vedly k integraci právě těchto zemí. Patřičný důraz je v této části také kladen na situaci před a po roku 2004, kdy Česko, Slovensko, Maďarsko a Polsko vstoupily do Evropské unie, což vedlo k nutnosti definovat nové oblasti a význam jejich budoucí spolupráce. V další části je pozornost věnována politické oblasti, konkrétně radikálním změnám, kterými prošly všechny čtyři země po roce 1989 a také následnému vývoji na politické scéně každé země. Následuje

ekonomický pohled na vývoj čtyř zkoumaných ekonomik od roku 1989, kdy započaly klíčové transformační kroky až do současnosti, kdy jsou z nich již fungující tržní ekonomiky.

Ve třetí kapitole je konkrétně popsán výhled jednotlivých zemí Visegrádského uskupení na zavedení eura. Nejprve z unijního pohledu, prostřednictvím hodnocení konvergenčních zpráv z let 2004, 2006 a 2008 a následně z národního pohledu prostřednictvím opatření, která byla či budou realizována vládami, národními centrálními bankami a jinými veřejnými institucemi v procesu příprav na vstup do eurozóny.

1 Teoretická východiska evropské měnové integrace

Vstup do měnové unie s sebou přináší jak **klady**, tak i **zápory**. Nezpochybnitelnými výhodami jsou snížení kursového rizika, úspora transakčních nákladů spojených se směnou národních měn a to jak na úrovni jednotlivců, tak i na úrovni firem, což má za následek zjednodušení účetnictví či rychlejší bankovní převody. Další výhodou vstupu do měnové unie je skutečnost, že vznikem jedné společné měny vznikne měna silnější a v celosvětovém měřítku významnější v porovnání s původními několika národními měnami.

Na druhou stranu nevýhodu představuje ztráta měnových kurzů a ostatních nástrojů měnové politiky a výrazné oslabení pravomocí národních centrálních bank. Měnové nástroje obvykle postupují členské státy měnové unie na nadnárodní instituci, jež přebírá národní role v měnové oblasti. Se ztrátou výše zmíněných nástrojů bezprostředně souvisí i menší schopnost reagovat na změny ekonomického prostředí. Pokud se taková změna projeví u všech členů měnové unie, mluvíme o tzv. symetrickém šoku, který může nadnárodní měnová instituce bez větších problémů řešit měnovými nástroji. Pokud se však změna ekonomického prostředí projeví nerovnoměrně, tedy pokud bude mít odlišný dopad v jednotlivých členských zemích unie, mluvíme o tzv. asymetrickém šoku, na jehož vyřešení je nadnárodní měnová instituce krátká, neboť by svým opatřením vždy jedné zemi uškodila. Změny v ekonomickém prostředí mohou probíhat jak na nabídkové, tak na poptávkové straně, podle toho rozlišujeme poptávkové či nabídkové šoky. Dále můžeme nerovnováhu ekonomického prostředí dělit na vnitřní a vnější, a to podle toho zda jsou způsobeny změnou vnitřního či vnějšího ekonomického prostředí.

1.1 *Optimální měnová oblast*

Teorie optimální měnové oblasti se zabývá otázkou, zda je možné, aby se země zapojené do měnové unie dokázaly vypořádat s asymetrickými šoky navzdory tomu, že ztratily možnost ovlivňovat národní měnový kurz i ostatní měnové nástroje. Další otázkou je, zda je měnová unie schopna vytvořit fungující mechanismy, které by tyto ztráty kompenzovaly.

Teorie optimální měnové oblasti se vyvíjela ve dvou hlavních směrech. Cílem prvního směru, který je charakteristický pro 60. léta minulého století, bylo definovat podmínky,

které musí stát plnit, aby se stal součástí optimální měnové oblasti. Postupem času však bylo zjištěno, že žádný stát není schopen naplnit všechny takovéto podmínky. Proto v 70. letech nastoupil druhý směr teorie měnové oblasti, který se zabýval klady a přínosy členství v měnové unii. Pokud jsou přínosy vyplývající z účasti v dané měnové unii vyšší než náklady pramenící z této účasti, mluvíme o **optimální měnové oblasti**.

Zakladatelem teorie optimální měnové oblasti je **Robert Alexander Mundell**, který ji vytvořil v šedesátých letech minulého století. Podle tohoto významného ekonoma, nositele Nobelovy ceny za ekonomii z roku 1999, je mechanismem, jež kompenzuje výše zmíněné ztráty **mobilita práce a kapitálu**. V důsledku asymetrického šoku nastane v jedné zemi (či skupině zemí) měnové unie ekonomická recese a v druhé zemi ekonomika roste. K nastolení rovnováhy mezi oběma zeměmi pak dojde tím, že se pracovní síla země zažívající ekonomický pokles přesune do země s ekonomickým růstem, kde je po ní větší poptávka¹.

Na Mundellovu práci v oblasti optimálních měnových oblastí navázal **R. I. McKinnon**, který přidal další podmínku úspěšného zapojení státu do měnové unie, a tou je **otevřenost ekonomiky**. Čím je ekonomika otevřenější, tedy čím větší podíl zahraničního obchodu na hrubém domácím produktu vykazuje, tím více výhod čerpá země ze zapojení do měnové unie. **P. B. Kenen**, další Mundellův následovník, pak teorii rozšířil o prvek **výrobní diverzifikace** – čím má země rozmanitější výrobní strukturu, tím lépe je schopna vypořádávat se s asymetrickými šoky.

Podle několika ekonomických studií nelze považovat Evropskou unii jako celek za optimální měnovou oblast. Často je ale uváděna pětice zemí v rámci Evropské unie, jež dle studií optimální měnovou oblast představují. Jsou jimi Belgie, Nizozemí, Lucembursko, Francie a Německo. Některé studie rozšiřují tuto oblast o dalších pět zemí – Irsko, Itálii, Portugalsko, Rakousko a Španělsko.

¹ V případě, že by země nebyly součástí měnové unie, nastolila by rovnováhu změna měnového kurzu. Měnový kurz země v recesi by byl devalvován, což by zvýšilo agregátní poptávku v této zemi. Měnový kurz země s ekonomickým růstem by byl naopak revalvován, což by snížilo agregátní poptávku.

1.2 Počátky měnové integrace v zemích Evropských společenství

Na počátku procesu evropské integrace nebyla o vytvoření měnové unie řeč, neboť prvořadými cíli tohoto výjimečného procesu bylo zajištění míru v Evropě. Již v zakládajících Římských smlouvách² z roku 1957 se však objevily záměry vytvořit celní unii a přenést národní zemědělské politiky na nadnárodní úroveň. V roce **1962** na zasedání nejvyšších představitelů Evropského hospodářského společenství bylo poprvé deklarováno³, že je třeba koordinovat měnovou politiku členských států. Avšak až s prohlubující se integrací - s posunem k celní unii v roce 1968 a zejména s vytvořením jednotného vnitřního trhu a skutečným odstraněním vnitřních hranic od 1. ledna 1993 - se existence jednotné měny stala předpokladem pro efektivnější využití takto integrovaného území. Cesta ke společné evropské měně byla tedy poměrně dlouhá a k jejímu zavedení vedla řada významných milníků, které jsou blíže charakterizovány v této kapitole.

Za prvopočátek měnové integrace na území Společenství lze považovat **Barrův plán**⁴ z února roku 1969, který navrhoval větší koordinaci hospodářských politik států a užší měnovou spolupráci. Na základě tohoto plánu byl na zasedání Evropské rady v Haagu v prosinci téhož roku deklarován nový cíl Společenství, a to založení hospodářské a měnové unie. Prvním krokem a zároveň významným výsledkem tohoto summitu bylo vytvoření skupiny pod vedením Pierra Wernera⁵, která měla za úkol vytvořit plán, na základě kterého by byla hospodářská a měnová unie vytvořena.

² V březnu roku 1957 byly podepsány dvě Římské smlouvy – Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství a Smlouva o založení EURATOMU. Tato dvě společenství se spolu s Evropským společenstvím uhlí a oceli v roce 1967 na základě Slučovací smlouvy spojily a vytvořily Evropská společenství.

³ Tento záměr vyslovil tehdejší viceprezident Evropské komise Robert Marjolino.

⁴ Pojmenovaný dle svého autora Raymonda Barra, který byl tehdy eurokomisařem zodpovědným za měnové záležitosti.

⁵ Pierre Werner byl v té době premiérem a ministrem financí v Lucembursku.

1.2.1 Wernerova zpráva a následné rezoluce Rady

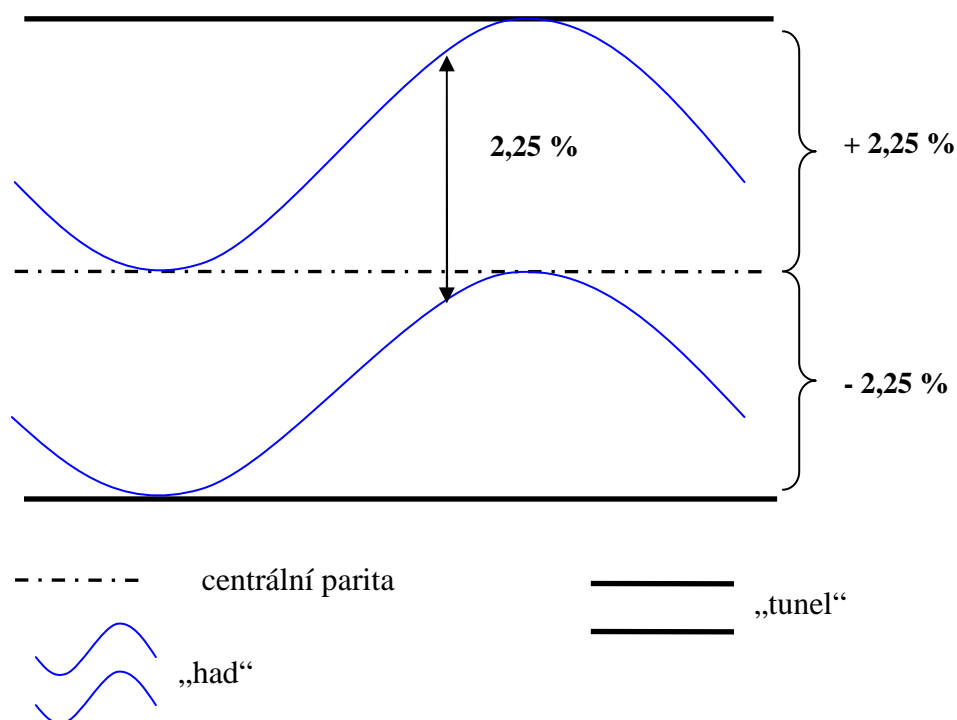
Tento plán byl pojmenován **Wernerova zpráva**⁶ o vytváření stádií hospodářské a měnové unie a byl předložen Radě ministrů ve složení ministrů financí v říjnu roku 1970. Obsahoval desetiletý záměr přechodu k hospodářské a měnové unii, který byl rozčleněn do tří etap. Kromě jednotné měnové politiky řízené nadnárodní institucí v ní bylo navrženo i sjednocení daňových soustav jednotlivých členských států a centralizace rozhodování v otázkách národních hospodářských a rozpočtových politik. Plán přechodu k hospodářské a měnové unii v pojetí Wernera a jeho skupiny se však nerealizoval. Hlavním kritikem Wernerovy zprávy byla Francie, pro kterou představoval přílišnou ztrátu národních pravomocí. Vnější důvodem pro krach Wernerovy zprávy byla zejména všeobecně nepříznivá ekonomická situace počátku 70. let minulého století spojená s ropnými šoky. V jejich důsledku převážily národní priority nad prioritami nadnárodními a jednotlivé státy spíše než by měly myšlenky na zavádění společné měny a vzdání se svých národních politik ve prospěch nadnárodní instituce, snažily se nepříznivou ekonomickou situaci řešit převážně protekcionistickými opatřeními ve svých ekonomikách, která rozhodně myšlenku prohlubující se integrace neprospívala.

Významnou událostí v procesu evropské měnové integrace byla **Rezoluce Rady ministrů a zástupců vlád členských států Společenství z roku 1972**, v jehož důsledku byl vytvořen měnový systém nazvaný „**had v tunelu**“. Principem tohoto systému bylo stanovení fluktuačního pásma měn členských států vůči dolaru v rozmezí $\pm 2,25$ % (tzv. „**tunel**“) a fluktuačního pásma měn členských států vůči sobě navzájem v rozmezí $\pm 1,125$ % (tzv. „**had**“). Grafické znázornění tohoto systému je zobrazeno na obrázku 1.1. Přerušovanou linií je znázorněna centrální parita, od které se mohly vzájemné kurzy národních měn pohybovat pouze v modře znázorněném „**hadu**“ a kurzy národních měn vůči dolaru nesměly přesáhnout hranice tzv. „**tunelu**“, který je zobrazen tlustými černými liniemi. Rezoluce stanovovala centrálním bankám zemí zapojených do tohoto systému povinnost intervenovat tak, aby se kurzy jejich národních měn udržely v předepsaných pásmech. Přestože se toto uspořádání již brzy začalo jevit jako neudržitelné, pro budoucnost evropské měnové integrace měl velkou váhu, neboť

⁶ Přesný anglický název zní „A Report to the Council and the Commission on the Realisation by Stages of Economic and Monetary Union in the Community“.

stanovení úzkého flukтуаčního pásma je významným předpokladem pro úspěch tohoto procesu.

Obr. 1.1 „Had v tunelu“

Zdroj: Vlastní zpracování.

Členským státům působilo dodržování flukтуаčních pásem nemalé problémy, a proto následovala **Rezoluce** Rady ministrů **z roku 1973**, která zavedla systém zvaný „**měnový had**“. Z důvodu pokračujícího znehodnocování amerického dolaru odpadla členským státům Společenství povinnost dodržovat flukтуаční pásmo svých měn vůči dolaru a ponecháno bylo jen vzájemné flukтуаční pásmo měn členských států v původním rozmezí $\pm 1,125 \%$ od centrální parity. Avšak ani tento systém nebyl pro členské země bezproblémový a v důsledku neschopnosti udržet své měnové kurzy ve stanoveném pásmu některé země postupně ze systému vystupovaly, případně se do něj znovu vracely. V roce 1978 byly členy tohoto systému už jen Belgie, Dánsko, Lucembursko, Německo a Nizozemí.

1.2.2 Evropský měnový systém

Dalším mezníkem evropské měnové integrace, který se udál v 70. letech minulého století byl vznik Evropského měnového systému. **Evropský měnový systém (EMS)** zahájil svou činnost 13. března 1979 s cílem zajistit měnovou stabilitu v členských státech Společenství. Jeho založení inicioval francouzský premiér Valéry Giscard d'Estaing a německý kancléř Helmut Schmidt⁷ a konečné rozhodnutí pak padlo na zasedání Rady ministrů v Brémách v prosinci 1978. V roce 1979 se do EMS zapojilo všech devět tehdejších členů Evropských společenství a i s postupným rozšiřováním Společenství se všechny nově vstoupivší země zapojily do tohoto systému. Ne všichni členové ale byli povinni dodržovat zásady tohoto systému - některé země se například odmítly zapojit do mechanismu směnných kurzů. Členství v Evropském měnovém systému nebylo pro státy Společenství povinné a v případě, že se jim nedařilo dodržovat zásady systému, mohly z něj vystoupit, i do něj opět vstoupit. Tento systém se skládal ze tří základních prvků.

Prvním prvkem byla **evropská měnová jednotka ECU** (European Currency Unit), která hrála roli předchůdkyně společné evropské měny eura a po jeho zavedení v roce 1999 ECU zanikla. Hodnota ECU byla stanovena na základě měnového koše, jehož součástí byly měny všech členských států Společenství. Na hodnotě ECU se však tyto měny podílely rozdílnou váhou a to dle podílu dané země na hrubém domácím produktu Společenství, dle podílu na vzájemném obchodu členských států a dle toho do jaké míry se národní centrální banky podílely na ujednání o krátkodobé finanční pomoci. Největší váhou se podílela německá marka, francouzský frank a britská libra. Poté, kdy vstoupila v platnost Maastrichtská smlouva, bylo složení měnového koše trvale fixováno na hodnotách ze září roku 1989. Rakouský šilink, švédská koruna ani finská marka, tedy měny těch zemí, které vstoupily do Unie později, nebyly součástí měnového koše. Evropská měnová jednotka sloužila ke zúčtování plateb mezi jednotlivými národními centrálními bankami. Platby se týkaly intervenčních opatření a úvěrů, které na ně byly poskytnuty. Také byly určeny střední hodnoty kurzů národních měn vůči ECU a na jejich základě potom vzájemné měnové kurzy národních měn a pásma, v nichž mohly tyto měnové kurzy kolísat.

⁷ Zatímco Francie chtěla prostřednictvím tohoto systému snížit svou inflaci a zabránit znehodnocování franku, německým záměrem bylo naopak zastavit znehodnocování marky.

Druhou složkou Evropského měnového systému byl **mechanismus směnných kurzů ERM** (Exchange Rate Mechanism). Členské státy Společenství neměly povinnost účastnit se tohoto prvku Evropského měnového systému. Některé členské země se do něj nezapojily vůbec (Švédsko), jiné se zapojily později (Portugalsko, Řecko, Španělsko a Velká Británie), některé z něj v průběhu jeho působení vystoupily (Itálie a Velká Británie) a některé se po vystoupení znovu zapojily (Itálie). Na stejném principu jako v případě „měnového hada“ bylo v rámci ERM stanoveno flukтуаční pásmo široké $\pm 2,25\%$ (na základě Rezoluce Rady ministrů bylo v srpnu 1993 rozšířeno na $\pm 15\%$), v němž se musely měny členských států vůči sobě navzájem pohybovat. Souhrnem všech vzájemných kursů národních měn byla **tzv. paritní mřížka**, ve které byly stanoveny střední, maximální i minimální povolené hodnoty kurzů vyjádřené v měnových jednotkách pro jednotlivé měny členských států. Centrální banky členských států ERM, které měly problémy udržet svou měnu ve stanoveném pásmu, musely intervenovat na devizovém trhu tak, aby svůj kurz vrátily do stanoveného rozmezí. Rozlišovaly se dva základní typy intervencí – marginální a mezimarginální. Marginální intervence byly prováděny až v případě překročení hranice flukтуаčního pásma a mezimarginální intervence ještě před jejím překročením, tedy preventivně. Mezimarginální intervence převyšovaly svou četností intervence marginální.

Posledním, tedy třetím prvkem, byl **úvěrový mechanismus**, který poskytoval národním centrálním bankám finanční zdroje. Tento mechanismus sloužil členským státům při provádění intervencí v případě problémů s udržením měnového kurzu ve stanoveném flukтуаčním pásmu a také při řešení potíží s deficitem platebních bilancí členských zemí. V rámci mechanismu byla poskytována velmi krátkodobá finanční pomoc se splatností do 45 dnů⁸, krátkodobá finanční pomoc se splatností do tří měsíců a střednědobá finanční pomoc, v rámci které byly úvěry poskytovány na dva až pět let.

Zavedením jednotné evropské měny k 1. lednu 1999 byl Evropský měnový systém modifikován na Evropský měnový systém II (**EMS II**). Součástí tohoto nového systému již není evropská měnová jednotka ECU, ta byla nahrazena eurem v poměru 1:1. Také mechanismus směnných kurzů byl pozměněn a přejmenován na ERM II. Jeho

⁸ Od roku 1987 bylo možno používat velmi krátkodobé finanční pomoci i pro financování mezimarginálních intervencí. Současně byla doba splatnosti pro tuto formu pomoci rozšířena na 75 dnů.

principem již nebyla paritní mřížka tvořená vzájemnými měnovými kurzy zúčastněných měn, nýbrž tabulka obsahující kurzy jednotlivých zúčastněných měn vůči euru.

1.2.3 Evropská měnová integrace od počátku 80. let 20. století do podpisu Maastrichtské smlouvy

V 80. letech minulého století bylo primární právo Společenství pozměněno dokumentem s názvem **Jednotný evropský akt**, který byl přijat v únoru 1986 za účelem vytvořit na území Společenství jednotný vnitřní trh zajišťující volný pohyb zboží, osob, kapitálu a služeb. Tento vnitřní trh začal fungovat k 1. lednu 1993 a pro jeho efektivnější fungování by bylo zavedení jednotné evropské měny velkým přínosem. Jednotný evropský akt byl z hlediska evropské měnové integrace významný tím, že začlenil oblast měnové spolupráce do primárního práva Společenství.

Dalším významným mezníkem při formování evropské měnové unie bylo také vytvoření **Delorsovy zprávy**⁹, která navázala na Wernerovu zprávu z roku 1970 a přejala z ní hlavní prvky měnové integrace. Stejně jako Wernerova zpráva obsahovala i tato zpráva etapovitý plán přechodu k hospodářské a měnové unii. Kromě tohoto plánu je součástí Delorsovy zprávy také hodnocení dosavadního vývoje v procesu vytváření hospodářské a měnové unie. Na rozdíl od Wernerovy zprávy však Jacques Delors¹⁰, který byl v čele výboru pověřeného jejím vytvořením, ve svém plánu nepočítal s harmonizací daní ani s centralizací rozpočtových a hospodářských politik členských států, a naopak počítal se zavedením společné měny, která má nahradit národní měny jednotlivých států měnové unie. Zpráva se také zabývala ustanovením Evropského systému centrálních bank, jeho cíli, úkoly a organizací.

Delorsova zpráva byla projednávána Radou ministrů v Madridu v červnu 1989. Při projednávání byli jejími největšími zastánci Belgie, Dánsko, Itálie a Francie. Naopak hlavním odpůrcem byla Velká Británie, která měla strach o ztrátu své národní suverenity v měnové oblasti zejména v důsledku zavedení jednotné evropské měny, která měla nahradit měny národní. Skupina zemí, která zahrnovala Irsko, Lucembursko,

⁹ Celý název zprávy zní „Zpráva o hospodářské a měnové unii v zemích Evropského společenství“.

¹⁰ Jacques Delors byl předsedou Evropské komise od roku 1985 do roku 1994. Již ve svém úvodním projevu před Evropským parlamentem zmínil hospodářskou a měnovou unii jako jednu ze svých priorit.

Německo, Nizozemí, Portugalsko, Španělsko a Řecko, přišla během jednání s námitkou, že před měnovou integrací by měly být nejprve harmonizovány hospodářské politiky jednotlivých zemí. Tento přístup bývá označován jako „**korunovační**“ přístup k měnové unii a je zastáván představiteli ekonomistické školy. Opakem je přístup „**motoru**“, zastáváný stoupenci monetaristické školy (představované Belgií, Francií a Itálií), podle kterého je nejprve třeba sjednotit měnové politiky jednotlivých členských států, což následně způsobí rychlejší koordinaci hospodářských politik. Kvůli nejednotnému postoji členských zemí byla nakonec jednání ukončena v červnu 1989 s tím, že byl odsouhlasen jen obsah a datum zahájení první etapy.

Na základě Delorsovy zprávy bylo k **první etapě vytváření hospodářské a měnové unie** přistoupeno 1. července 1990. Cílem této počáteční etapy bylo upevňovat spolupráci jednotlivých národních centrálních bank a usilovat o posílení jejich nezávislosti, sbližovat hospodářské politiky členských zemí a odstranit zbývající překážky pro volný pohyb kapitálu. Podle původního záměru se měly všechny členské státy během první etapy zapojit do kurzového mechanismu Evropského měnového systému, avšak k tomu nakonec nedošlo. Za oblast cílů, které dosáhly v průběhu první etapy největšího úspěchu, lze považovat zejména liberalizaci pohybu kapitálu. Tato etapa byla ukončena 31. prosince 1993.

1.3 Měnová integrace v Evropské unii

Následující kapitola se zabývá vývojem procesu utváření evropské měnové unie po podpisu **Maastrichtské smlouvy** 7. února 1992. Tato smlouva, na základě které vznikla Evropská unie postavená na třech pilířích, vstoupila v platnost v listopadu 1993.

Na tomto místě je třeba vysvětlit základní pojmy měnové integrace v podmínkách Evropské unie. *Hospodářská a měnová unie* – termín, který bývá v češtině zkracován písmeny **HMU** a v dokumentech institucí Společenství anglickými písmeny **EMU** (Economic and Monetary Union¹¹) - *je proces harmonizace hospodářských a měnových politik členských států Unie s výhledem na zavedení jednotné měny eura*¹².

¹¹ Někdy, tak jako je tomu v názvu této práce, bývá anglická zkratka EMU také překládána jako Evropská měnová unie (European Monetary Union). Tímto termínem je pak myšlena samotná eurozóna, tedy oblast zemí, jež zavedly euro.

¹² Zdroj: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/h/hospodarska-a-menova-unie/1000700/5253>.

Hospodářská a měnová unie je realizována ve třech etapách¹³. Do závěrečné třetí etapy HMU však ještě nedospěly všechny členské země EU. Pro třetí etapu HMU je nejtypičtějším znakem zavedení společné měny eura a zapojení se tak do oblasti, kde se eurem platí, tedy do eurozóny.

Co se týče evropské měnové integrace, navazuje **Maastrichtská smlouva** na Delorsovu zprávu. Obsahuje plán etapovitého přechodu k hospodářské a měnové unii a také kritéria ekonomického sbližování, která musí členské státy splnit pokud chtějí vstoupit do třetí etapy formování hospodářské a měnové unie, jinými slovy pokud chtějí zavést jednotnou evropskou měnu (tzv. konvergenční kritéria¹⁴).

Nicméně proces ratifikace Maastrichtské smlouvy nezačal nikterak optimisticky. Obyvatelé Dánska rozhodli v referendu, že tuto smlouvu přijmout nechťejí. Až po vyjednání doložky, která Dánům zajišťovala, že nemají povinnost přijmout euro, dopadlo druhé dánské referendum pozitivně a Maastrichtská smlouva tak mohla být přijata. Problémy s ratifikací nastaly i v Německu a ve Francii, kde byla tato smlouva podrobena ústavní žalobě pro omezování národní suverenity. Ve Francii bylo kvůli ratifikaci Maastrichtské smlouvy potřeba dokonce změnit ústavu. Naopak Ústavní soud Německé spolkové republiky rozhodl o zamítnutí ústavní žaloby.

Ze států původní evropské patnáctky mají kromě **Dánska** vyjednány speciální podmínky pro vstup do eurozóny také **Velká Británie a Švédsko**. Zatímco si Dánsko a Velká Británie vyjednaly tzv. opt-out doložku, díky níž nejsou povinny euro zavést, Švédsko postavilo svou nevoli k zavedení eura na základě neúčasti v mechanismu směnných kurzů, jež je jednou z podmínek pro vstup do třetí etapy hospodářské a měnové unie. Kromě této podmínky kursové stability Švédsko pravidelně plní všechna ostatní konvergenční kritéria.

Státy, které vstoupily do Evropské unie v roce 2004 a později, již nemají možnost vyjednat si výjimku pro zavedení eura, tudíž jsou po splnění konvergenčních kritérií **povinni přijmout euro** jako svou národní měnu. Z nových členských států se tak již

¹³ První z etap je charakterizována na závěr kapitoly 1.2.3 této práce. Obsah druhé a třetí etapy je blíže specifikován v této kapitole.

¹⁴ Viz kapitola 1.4 této práce.

stalo ve Slovinsku od 1. ledna 2007, na Kypru a Maltě od 1. ledna 2008 a na Slovensku od 1. ledna 2009¹⁵.

Maastrichtská smlouva jako dokument primárního práva měla a stále má v procesu vytváření hospodářské a měnové unie obrovský význam – nejen že definovala směr pokračování procesu evropské měnové integrace do budoucna, ale v návaznosti na první etapu tohoto procesu odstartovala také dvě následující etapy.

Druhá etapa formování hospodářské a měnové unie se datuje od 1. ledna 1994. Významným milníkem této etapy bylo mimo jiné zasedání Rady ministrů na konci roku 1995 v Madridu, kde byl schválen název nové společné evropské měny – **euro**. Již v roce 1994 byl založen **Evropský měnový institut**¹⁶ se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem, jež byl předchůdcem dnešní Evropské centrální banky a měl za úkol právě připravit její budoucí činnost. Evropský měnový institut spolupracoval s ostatními institucemi Evropské unie za účelem příprav přechodu ke třetí etapě hospodářské a měnové unie a spolu s Evropskou komisí sledoval plnění jednotlivých konvergenčních kritérií v členských státech Unie. Pro první skupinu zemí, která projevila zájem o vstup do třetí etapy hospodářské a měnové unie, byl z hlediska ukazatelů hodnocení plnění konvergenčních kritérií klíčový rok 1997, neboť právě na základě ekonomických ukazatelů z roku 1997 bylo hodnocení prováděno. Výsledky jsou zobrazeny v tabulce 1.1, přičemž zeleně vybarvená pole značí splnění konvergenčního kritéria, červená pole značí překročení referenčních hodnot kritéria. Problémovým konvergenčním kritériem se ukázalo kritérium veřejného dluhu, které kromě Finska, Francie, Lucemburska a Velké Británie (ta ale o vstup do eurozóny neusilovala) nesplnila žádná z členských zemí, přičemž úplně největší problém působilo toto kritérium Belgie, Itálii a Řecku, kde veřejný dluh dokonce přesahoval úroveň hrubého domácího produktu. Proto nebylo na toto kritérium přihlíženo jen dle šedesátiprocentní hranice, ale byla stanovena výjimka – pokud podíl veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu klesá a blíží se referenční hodnotě, je kritérium splněno. Podmínky hodnocení byly tedy v tehdejší době značně odlišné než nyní. Zatímco tehdy Belgie přesáhla hodnotu kritéria veřejného dluhu více než dvojnásobně, v případě Litvy bylo její začlenění do eurozóny v roce

¹⁵ Aktuální mapa eurozóny je umístěna v příloze 1 této práce.

¹⁶ Předchůdcem Evropského měnového institutu byl Evropský fond měnové spolupráce, který byl založen 6. dubna 1973. Tento fond koordinoval intervence jednotlivých centrálních bank a emitoval ECU.

2008 zamítnuto na základě konvergenční zprávy z května 2006 v důsledku toho, že její míra inflace překročila referenční hodnotu o jednu desetinu procenta. Celkem bylo Evropskou komisí v březnu 1998 navrženo Radě ministrů jedenáct zemí, které splnily (se značnou benevolencí v otázce hodnocení veřejného dluhu) konvergenční kritéria a které projevily zájem zavést společnou evropskou měnu. Jednalo se o Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko a Španělsko. Řecko a Švédsko nesplnily požadovaná kritéria, Velká Británie a Dánsko neprojevily zájem zavést euro.

Tabulka 1.1 Plnění maastrichtských konvergenčních kritérií v roce 1997

	Inflace	Úrokové sazby	Deficit veřejných rozpočtů (% k HDP)	Veřejný dluh (% k HDP)	Členství v ERM
Referenční hodnota	2,7	7,8	3	60	Ano
Belgie	1,4	5,7	2,1	122,2	Ano
Dánsko	1,9	6,2	- 0,7	65,1	Ano
Finsko	1,3	5,9	1,1	55,8	Ano ¹
Francie	1,2	5,5	3,0	58,0	Ano
Irsko	1,2	6,2	- 0,9	66,3	Ano
Itálie	1,8	6,7	2,7	121,6	Ano ¹
Lucembursko	1,4	5,6	- 1,7	6,7	Ano
Německo	1,4	5,6	2,7	61,3	Ano
Nizozemí	1,8	5,5	1,4	72,1	Ano
Portugalsko	1,8	6,2	2,5	62,0	Ano
Rakousko	1,1	5,6	2,5	66,1	Ano
Řecko	5,2	9,8	4,0	108,7	Ne
Španělsko	1,8	6,3	2,6	68,8	Ano
Švédsko	1,9	6,5	0,8	76,6	Ne
Velká Británie	1,8	7,0	1,9	53,4	Ne

¹ Finsko a Itálie se zapojily do ERM až v roce 1996.

Zdroj: MARKOVÁ, Jana. *Mezinárodní měnové instituce*. s.192.

Počátek **třetí etapy formování hospodářské a měnové unie** není Maastrichtskou smlouvou jasně definován. Je v ní uvedeno, že pokud nebude počátek třetí etapy

stanoven do konce roku 1997, bude třetí etapa zahájena od 1. ledna 1999. Třetí etapa je pro přehlednost dále členěna na tři fáze, které oddělují významné mezníky v procesu vytváření měnové unie.

První fáze třetí etapy byla realizována v průběhu roku 1998. V květnu roku 1998 již byly zafixovány vzájemné měnové kurzy těch zemí, které plánovaly vstup do eurozóny. 1. června 1998 byl Evropský měnový institut nahrazen **Evropskou centrální bankou** se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem, která však fakticky začala fungovat až od 1. ledna 1999, kdy došlo k zavedení bezhotovostní společné měny. Evropská centrální banka je nadnárodním orgánem Společenství, který je nyní nositelem měnové politiky v zemích zapojených do eurozóny. Na nadnárodní úrovni však docházelo prozatím jen ke koordinaci národních měnových politik. K přesunu pravomocí z národních centrálních bank na Evropskou centrální banku došlo až zavedením hotovostního eura.

Evropská centrální banka spolu s centrálními bankami členských zemí Unie tvoří Evropský systém centrálních bank, jehož prvořadým cílem, definovaným v Maastrichtské smlouvě, je udržet v eurozóně cenovou stabilitu. Druhořadým cílem je i podpora ekonomického růstu, ale to jen v případě, že cenová stabilita nebude ohrožena. V čele Evropské centrální banky stojí její prezident, kterým je v současnosti Francouz Jean-Claude Trichet. Mezi tři hlavní orgány Evropské centrální banky patří Rada guvernérů, Výkonná rada a Generální rada. **Výkonnou radu** tvoří prezident a viceprezident Evropské centrální banky spolu s čtyřmi dalšími členy. Jejím hlavním úkolem je řídit běžný chod Evropské centrální banky, koordinovat jednotlivé národní centrální banky a odpovídat za provádění měnové politiky v eurozóně. **Rada guvernérů** se skládá z členů Výkonné rady a z guvernérů centrálních bank zemí eurozóny a má základní rozhodovací pravomoci. V její kompetenci je například rozhodnutí o změně výše úrokových sazeb a stanovení hlavních zásad a cílů měnové politiky. Jediným orgánem, v němž jsou zastoupeny i centrální banky zemí mimo eurozónu je **Generální rada**. Ta má však zejména poradní funkci, k jejím úkolům patří například dohled na bezproblémové fungování mechanismu směnných kurzů, koordinace měnové politiky eurozóny nebo sběr statistických dat. Nicméně jak rozhodovací, tak i výkonné pravomoci tohoto orgánu jsou zanedbatelné.

1. ledna roku 1999 začala **druhá fáze třetí etapy** formování hospodářské a měnové unie a bylo zavedeno **euro v bezhotovostní podobě**. Od tohoto data až do zavedení

hotovostního eura mluvíme o tzv. neúplné měnové unii, jejímiž členy se stalo jedenáct zemí Unie, které splnily konvergenční kritéria. Během této fáze splnilo konvergenční kritéria také Řecko a k 1. lednu 2001 se stalo dvanáctou zemí neúplné měnové unie. Základními změnami, které přinesla tato fáze, bylo stanovení přepočítacích koeficientů¹⁷ národních měn vůči euru, které na počátku této fáze nahradilo košovou měnu ECU. Národní centrální banky zemí, které se neúplné měnové unie účastnily, ztratily pravomoci v měnové politice. Tyto pravomoci byly přeneseny na nadnárodní úroveň, konkrétně na Evropskou centrální banku působící v rámci Evropského systému centrálních bank. Až do zavedení hotovostního eura platilo pravidlo „no compulsion, no prohibition“ („žádný zákaz, žádné donucení“), podle kterého nesmělo být ekonomickým subjektům vnucováno ani zakazováno použití eura. Subjekty si mohly jednoduše vybrat, zda budou používat bezhotovostní euro nebo pro své bezhotovostní operace budou nadále používat národní měnu.

Poslední fáze třetí etapy byla zahájena 1. ledna 2002, kdy došlo k zavedení hotovostního eura ve dvanácti zemích Unie. Došlo tak k přechodu k úplné měnové unii a byl tím dovršen dlouhotrvající proces evropské měnové integrace, který započal již ke konci šedesátých let dvacátého století. V této fázi bylo stanoveno dvouměsíční přechodné období, během něhož ještě mohlo euro obíhat spolu s národními měnami. Nejpozději k 28. únoru 2002 ale byla ukončena platnost původních národních měn členských zemí eurozóny.

1.4 Konvergenční kritéria

Konvergenční kritéria jsou definována v textu Maastrichtské smlouvy a konkrétní způsob výpočtu referenčních hodnot pro jednotlivá kritéria je uveden v Protokolu o kritériích konvergence, na který je ve Smlouvě odkazováno. Pro vyhodnocování, zda daný stát kritéria plní či ne, slouží konvergenční zprávy vypracovávané Evropskou komisí a Evropskou centrální bankou, které jsou následně předkládány Radě. Povinnost pro tyto dvě evropské instituce vyhotovovat konvergenční zprávy pramení z článku 121 odstavce 1 a článku 122 odstavce 2 Smlouvy. Konvergenční zprávy hodnotí připravenost všech zemí Unie nezapojených do eurozóny s výjimkou Dánska a Velké Británie jak na základě konvergenčních kritérií, tak na základě slučitelnosti národních

¹⁷ Tabulka znázorňující přepočítací koeficienty všech současných zemí eurozóny je umístěna v příloze 2.

právních předpisů se Smlouvou a se Statuty Evropské centrální banky a Evropského systému centrálních bank. Pravidelně jsou tyto zprávy sestavovány minimálně každé dva roky, avšak na požádání země, která se cítí být na vstup do eurozóny připravena, mohou být vypracovány i během této dvouleté periody. V takovém případě se zprávy týkají obvykle zemí, které usilují o zavedení eura v dohledné době, a proto jsou výsledky takovýchto mimořádných konvergenčních zpráv obvykle pozitivní¹⁸. Poslední konvergenční zpráva byla zpracována v roce 2008 a hodnotila pokrok v plnění konvergenčních kritérií v Bulharsku, České republice, Estonsku, Lotyšsku, Litvě, Maďarsku, Polsku, Rumunsku, Slovensku a Švédsku.

Pro výpočet **kritéria cenové stability** se užívá průměrná roční míra inflace měřena harmonizovaným indexem spotřebitelských cen (HICP). Pro stanovení referenční (tedy maximální přípustné) hodnoty tohoto kritéria hrají klíčovou roli hodnoty roční míry inflace u tří členských zemí Unie, které dosáhly ve sledovaném referenčním období nejlepších výsledků v oblasti cenové stability – jinými slovy dosáhly v daném referenčním období nejnižších kladných hodnot HICP. Z těchto tří hodnot se pak vypočítá průměr a přičtením 1,5 procentního bodu získáme referenční hodnotu pro kritérium cenové stability, která nesmí být žádnou zemí, jež usiluje o vstup do eurozóny, překročena.

Stabilita veřejných financí se pro účely konvergenčních kritérií hodnotí prostřednictvím dvou ukazatelů: **deficitu veřejných financí** a **výše veřejného dluhu**, obojí v poměru k hrubému domácímu produktu. Protokol o kritériích konvergence stanovuje, že pro splnění tohoto kritéria je nutné, aby se na danou zemi nevztahovalo rozhodnutí Rady EU o existenci nadměrného schodku. Pro deficit veřejných financí byl v Protokolu Maastrichtské smlouvy stanoven maximální limit 3 % HDP, pro veřejný dluh 60 % HDP. V samotné Smlouvě jsou však definovány případy, které umožňují překročení těchto limitů. U deficitu veřejných financí je možné překročení tříprocentního limitu v případě, že se vyšší deficit objeví jen výjimečně, dočasně a je stále blízko hodnoty kritéria či v případě, kdy poměr deficitu k HDP významně a nepřetržitě klesá a blíží se tak hodnotě kritéria. U veřejného dluhu je možno přesáhnout hranici 60 % pokud se výše veřejného dluhu podstatně a stabilně snižuje

¹⁸ V květnu 2006 byla taková mimořádná zpráva zpracována na požádání Litvy a Slovinska a v květnu 2007 na požádání Kypru a Malty.

a směřuje k referenční hodnotě. Komise vypracuje zprávu jestliže zjistí nesplnění těchto požadavků, nebo i v případě, kdy jsou požadavky splněny, ale Komise vidí riziko vytvoření schodku. Na základě této zprávy pak předloží Komise Radě stanovisko a Rada rozhodne o existenci nadměrného schodku a vydá doporučení, které obsahuje také termín, do kterého má daný stát učinit nápravu. Pokud se tak stane, zruší Rada své rozhodnutí a kritérium stability veřejných financí je splněno.

Pro splnění **kritéria stability měnového kurzu** je nutné vstoupit do mechanismu směnných kurzů (ERM II¹⁹), účastnit se jej po dobu minimálně dvou let, udržovat měnový kurz národní měny ve stanoveném flukтуаčním pásmu v rozmezí $\pm 15 \%$ a nedevalvovat národní měnu.

Výpočet **kritéria dlouhodobé úrokové míry** vychází z ukazatele dlouhodobé nominální úrokové sazby. Z hodnot zemí, které ve sledovaném období vykazují nejnížší kladné míry inflace, vypočítáme průměr jejich dlouhodobých nominálních úrokových sazeb, k němu připočteme dva procentní body a dostáváme referenční hodnotu kritéria dlouhodobých úrokových sazeb. Pro přijetí do eurozóny nesmí být tato referenční hodnota překonána.

Kromě zmíněných konvergenčních kritérií hodnotí konvergenční zprávy také **slučitelnost národní legislativy** včetně statutů jednotlivých národních bank členských států s příslušnými články Smlouvy a také se Statutem Evropského systému centrálních bank i Evropské centrální banky. Hodnotí se zejména nezávislost jednotlivých národních centrálních bank - je hodnocena jejich funkční, institucionální, osobní i finanční nezávislost. Podle Maastrichtské smlouvy nesmějí národní centrální banky poskytovat úvěry vládě ani jiným veřejným institucím či je nějakým způsobem zvýhodňovat v přístupu k peněžním prostředkům z jiných úvěrových institucí.

¹⁹ Viz kapitola 1.2.2 této práce.

2 Historie spolupráce zemí Visegrádské čtyřky a analýza jejich hospodářsko-politického vývoje

Pro naplnění cíle této práce, kterým je vyhodnotit a srovnat připravenost jednotlivých zemí Visegrádské čtyřky na vstup do eurozóny, je nezbytné poohlédnout se do minulosti. Nejprve na vznik Visegrádského integračního uskupení a v dalších částech této kapitoly pak na ekonomický a politický vývoj samotných států.

2.1 Visegrádská čtyřka

Visegrádská skupina byla založena 15. února roku 1991 ve Visegrádu, maďarském městě historického významu²⁰. Třemi zakládajícími státy byly Československá federativní republika zastoupena prezidentem Václavem Havlem, Polská republika zastoupena prezidentem Lechem Wałęsą a Maďarská republika zastoupena předsedou vlády Józsefem Antallé, které podepsaly **Visegrádskou deklaraci**²¹. Název Visegrádská „čtyřka“ (V4) se začal používat až po rozpadu Československa k 1. lednu roku 1993.

Důvody seskupení právě těchto čtyř zemí se nabízejí. Prvním je jejich **geografická blízkost**²², která úzce souvisí také se společnou historií a kulturou. Druhým důvodem jsou desetiletí prožitá v **područí komunistického režimu**, kterými si všechny země regionu prošly a společná vůle se z tohoto režimu vymanit a nahradit jej demokratickým systémem založeným na tržním hospodářství. Třetím důvodem pak byla společná snaha vykročit vstříc evropskému a severoatlantickému integračnímu procesu. Základním cílem zemí V4 stanoveným Visegrádskou deklarací bylo stát se členy jak Evropské unie, tak NATO.

Počátky spolupráce byly spjaty s novým uspořádáním, kdy po nástupu demokratických režimů v zemích V4 stále existoval Sovětský svaz, Rada vzájemné hospodářské pomoci a stále byla v platnosti Varšavská smlouva. Bylo proto nutno vyjednávat o Varšavské

²⁰ V roce 1335 se ve Visegrádu dohodli tehdejší panovníci Čech (Jan Lucemburský), Uher (Karel Robert Uherský) a Polska (Kazimír III. Polský) na regionální spolupráci.

²¹ Úplný název deklarace zní „Deklarace o spolupráci České a Slovenské Federativní Republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě evropské integrace“.

²² Jak je znázorněno na mapě v příloze 3 této práce.

smlouvě a o nových bilaterálních vztazích mezi jednotlivými státy V4 a Sovětským svazem, což vyústilo v Protokol o ukončení platnosti Varšavské smlouvy, který byl podepsán 1. července 1991. Rada vzájemné hospodářské pomoci byla rozpuštěna 28. června 1991 a Sovětský svaz zanikl k 31. prosinci 1991.

Země V4 se zasloužily také o vznik Středoevropského pásma volného obchodu. V prosinci 1992 podepsaly **Středoevropskou dohodu o volném obchodu** (Central European Free Trade Agreement, **CEFTA**), která vstoupila v platnost v červenci roku 1994. Cílem dohody bylo vytvořit mezi členskými státy pásmo volného obchodu a připravit země na vstup do Evropské unie. Na rozdíl od Visegrádské spolupráce má spolupráce v rámci CEFTA pouze dočasný charakter, neboť členství země v CEFTA zaniká jejím vstupem do EU. Země V4 byly tedy členy CEFTA do roku 2004, kdy se všechny zapojily do EU. Ještě v devadesátých letech 20. století byla CEFTA rozšířena o Slovinsko (1996), Rumunsko (1997) a Bulharsko (1999), které z ní ovšem také vystoupily po svém začlenění do EU v roce 2004, resp. 2007. Současnými členy jsou Chorvatsko, které vstoupilo roku 2003, Makedonie (2006), Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Kosovo, Moldávie a Srbsko (2007). Stávajícími podmínkami pro vstup, které byly definovány v Záhřebu v roce 2005, jsou členství ve Světové obchodní organizaci nebo respektování jejích pravidel, podepsání asociační dohody s EU a sdružení volného obchodu se stávajícími členy CEFTA.

V roce 1993, kdy došlo k rozdělení Československé federativní republiky na dvě samostatné republiky, byl v čele vlády České republiky současný prezident Václav Klaus, který před spoluprací zemí V4 preferoval individuální přípravy České republiky na zapojení do dvou výše zmíněných mezinárodních organizací. V čele slovenské vlády byl Vladimír Mečiar, jehož myšlenky by se daly označit za protizápadně orientované a tudíž v rozporu s integračními myšlenkami seskupení V4. V důsledku toho došlo k oslabení vazeb mezi státy Visegrádské skupiny. Těžiště spolupráce zemí V4 leželo v letech 1993 – 1998 zejména v ekonomické oblasti v rámci CEFTA. K pozitivnímu politickému obratu spolupráce zemí V4 dochází až v roce 1998, kdy v Česku nastupuje vláda Miloše Zemana a na Slovensku vláda Mikuláše Dzurindy. Obě nové vlády byly mnohem otevřenější vzájemné spolupráci. Dáno to bylo i tím, že téměř desetiletí od přechodu k demokratickým režimům byly již země do značné míry stabilizovány a tudíž připraveny věnovat se otázkám hlubší spolupráce.

12. března roku 1999 se do Severoatlantické aliance zapojily první země bývalého socialistického bloku - Česko, Polsko a Maďarsko. Slovensko vstoupilo do NATO až v roce 2004²³, kdy se zároveň všechny země V4 staly členy Evropské unie. Tím byl **naplněn základní cíl Visegrádské spolupráce** z roku 1991. Tehdy bylo zapotřebí stanovit nový směr i nové cíle pro budoucí spolupráci. Revizi dosavadního vzájemného působení států V4 přinesl summit konaný v Kroměříži 12. května 2004, na němž byla dohodnuta **nová deklarace Visegrádské spolupráce**²⁴, v níž se představitelé všech čtyř států shodli, že v nastolené spolupráci hodlají pokračovat a že začlenění do EU pro ně rozhodně nepředstavuje důvod pro ukončení úspěšné a přínosné spolupráce. Nová deklarace ukončila období, jehož těžištěm byla především politická jednání o postupu jak se integrovat do EU a NATO a zahájila období, které se orientuje především na občany, tedy na to, aby byly výsledky spolupráce co nejblíže občanům a tím co nejefektivněji využity. Aktivita V4 po roce 2004 jsou deklarací rozděleny do **čtyř základních oblastí**. První oblastí je **spolupráce v rámci Visegrádské čtyřky**, která se dotýká široké škály témat - společné projekty jsou realizovány v oblastech kultury, turistiky, dopravy, životního prostředí, vědy, vzdělávání, obrany, spravedlnosti, vnitřní bezpečnosti a energií. Druhou skupinou je **spolupráce v rámci Evropské unie**, jejímž záměrem je napomáhat k naplňování obecných cílů Unie. Díky svým regionálním specifikům a historickým zkušenostem mohou například státy V4 napomoci Unii ve spolupráci se státy východní a jihovýchodní Evropy. Součástí této skupiny aktivit jsou i konzultace ohledně příprav jednotlivých zemí V4 na zapojení se do eurozóny. Třetím okruhem je **spolupráce s ostatními partnery**, které představují zejména země či regiony geograficky blízké zemím V4. Země V4 například působily v roce 2004 jako pozorovatelé u ukrajinských prezidentských voleb. Na základě svých zkušeností mají země V4 v rámci této oblasti zájem napomáhat kandidátským zemím při vyjednávání jejich vstupu do Evropské unie či NATO. K tradičním partnerům zemí V4 patří jejich východní sousedé, Balkánské země, země Beneluxu, Rakousko

²³ Slovensko vstupovalo do NATO spolu s Pobaltskými státy, Bulharskem, Rumunskem a Slovinskem.

²⁴ Přesný název deklarace zní „Deklarace předsedů vlád Česka, Maďarska, Polska a Slovenska o spolupráci Visegrádské skupiny po vstupu do Evropské unie“.

a Slovinsko²⁵. Poslední, **čtvrtou**, z deklarovaných oblastí je **spolupráce v rámci NATO a jiných organizací** jako například Organizace spojených národů, Rada Evropy či Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.

Vzájemná spolupráce je realizována zejména prostřednictvím pravidelných setkání představitelů jednotlivých členských států. Setkání na nejvyšší úrovni, tedy setkání předsedů vlád, se koná vždy jednou ročně a po něm se země vystřídají v předsednictví – každý členský stát předsedá Visegrádské čtyřce po dobu jednoho roku a země se v předsednictví střídají na základě rotačního principu, stejně jako je tomu v případě předsednictví Radě Evropské unie. Od července roku 2008 do června roku 2009 je předsednickou zemí Visegrádské čtyřky Polsko.

Toto regionální seskupení disponuje pouze jednou institucí a tou je **Mezinárodní visegrádský fond** sídlící v Bratislavě, který byl založen až 9. června roku 2000. Každý členský stát přispívá do rozpočtu rovným dílem, v roce 2008 čítal příspěvek každého státu 1 250 000 EUR. Z celkových příjmů 5 789 650 EUR (příspěvky členských států plus ostatní příjmy) směřoval největší podíl do Maďarska, na druhém místě jsou s velmi těsným rozdílem Česko a Slovensko a nejmenší podíl do Polska. Finanční příspěvky mají nejčastěji formu grantů a stipendií. Velká většina finančních prostředků z tohoto fondu je určena na projekty nevládních organizací a to proto, aby dopady této pomoci byly co nejbližší občanům. Z hlediska tématického členění příspěvků putovala největší část na projekty v oblasti kultury a v posledních letech má rostoucí tendenci oblast vědy a výzkumu.

Přestože jsou si země V4 v mnohém blízké, můžeme u nich sledovat několik rozdílných charakteristik. Následující tabulka 2.1 zobrazuje základní charakteristiky jednotlivých zemí Visegrádské čtyřky. Polsko svou velikostí co do rozlohy i počtu obyvatel výrazně převyšuje zbývající země V4. Polsko je šestou největší zemí Unie z hlediska rozlohy i obyvatel. Na základě vysokého počtu obyvatel má Polsko i největší zastoupení v Evropském parlamentu a nejvíce hlasů v Radě Evropské unie. Z hlediska ekonomické vyspělosti měřené poměrem hrubého domácího produktu na obyvatele v paritě kupní síly se nejvíce průměru Evropské unie blíží Česko s 80,6 % a nejhůře je na tom Polsko, které je jen o 4 % nad polovinou průměru EU-27. Slovensko je rozlohou i počtem

²⁵ Pro označení širší spolupráce zemí V4 a ostatních států regionu je používáno označení V4+. Regionální partnerství je název zastřešující spolupráci zemí V4 s Rakouskem a Slovinskem.

obyvatel nejmenším státem V4 a v roce 2008 mělo také největší problém s nezaměstnaností ze všech čtyř států, když dosáhlo míry nezaměstnanosti ve výši 9,5 %. Zajímavé je také porovnání podílu věřících obyvatel v jednotlivých zemích V4. Největší vliv má církev v Polsku, kde dosahuje podíl věřících obyvatel až 90 % a kde církev výrazně ovlivňuje i řadu politických aktivit. Naopak nejmenší podíl obyvatel vyznávajících římsko-katolickou víru je v Česku – pouhých 27 %.

Tabulka 2.1 Základní charakteristiky zemí V4

	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel	HDP/ob. v PPP (EU-27 =	Nezaměstnanost	Hlasy v Radě EU	Poslanci v EP	Římsko - katolické náboženství
ČR	78 867	10,5 mil.	80,6 %	4,4 %	12	24	27 %
SR	49 035	5,4 mil.	69,1 %	9,5 %	7	14	69 %
Polsko	313 000	38,1 mil.	54,3 %	7,1 %	27	54	90 %
Maďarsko	93 000	10 mil.	61,5 %	7,8 %	12	24	52 %

Zdroj: Eurostat, Euroskop. Počet obyvatel je dán stavem k 1.1.2009. Hrubý domácí produkt na obyvatele je porovnán s průměrem zemí EU-27 za rok 2008. Míra nezaměstnanosti je stanovena za rok 2008.

Nabízí se otázka jaký má toto regionální uskupení význam v současné době, kdy jsou již všechny čtyři členské země V4 členy Evropské unie i Severoatlantické aliance a Slovensko již dokonce i členem eurozóny. K čemu je spolupráce těchto zemí když existuje spolupráce na úrovni Unie? Důvodů je několik. Nejprve je opět třeba si uvědomit neskutečně významnou společnou historii a klima komunistického režimu, jímž všechny tyto země prošly a z nějž se jistě i společným úsilím dokázaly vymanit. Těžko by zástupci západoevropských zemí pochopili situaci v postkomunistických zemích do stejné míry jako tomu bylo a stále je mezi postkomunistickými státy vzájemně mezi sebou. Tato specifická zkušenost z minulosti je hnacím motorem spolupráce zemí V4 a je spíše mimo působnost Evropské unie. Druhým důvodem proč je existence Visegrádského seskupení stále smysluplná je to, že pro skupinu zemí je vždy snazší prosadit společné zájmy na půdě Unie než kdyby se tyto zájmy pokoušely prosazovat jednotlivé země individuálně. Je sice pravdou, že Polsko, jakožto země

rozlehlá, si za své partnery při jednáních na unijní úrovni často vybírá země podobných rozměrů a naopak Česko, Maďarsko a Slovensko často vytváří aliance spíše se zeměmi menšími nebo středními, i přesto však v řadě případů prezentovaly všechny země V4 společný zájem, který měl větší šanci na prosazení. Třetím důvodem je efektivnější aplikace cílů Společenství. Prostřednictvím finančního nástroje v podobě Mezinárodního visegrádského fondu je realizováno velké množství projektů, které směřují k naplňování cílů Společenství, jakými je například soudržnost v ekonomické i sociální oblasti, spolupráce v oblasti vědy a výzkumu či podpora vzdělávání a výměnných studijních programů.

2.2 Politický vývoj zemí Visegrádské čtyřky

Druhá světová válka, probíhající v letech 1939 až 1945, byla konfliktem dvou skupin států. První skupinu tvořili spojenci (Velká Británie, USA, SSSR, Čína, Kanada, **Česko**²⁶, **Polsko**...) a druhou země tzv. Osy Berlín – Řím – Tokio (nacistické Německo, Itálie, Japonsko, **Slovensko**, **Maďarsko**, Bulharsko, Rumunsko²⁷...). Po konci druhé světové války, v níž zvítězila spojenecká vojska, však záhy došlo k dalšímu konfliktu a to mezi Sovětským svazem a západoevropskými státy, což vyústilo v rozdělení Evropy tzv. železnou oponou na státy demokratické a komunistické. Takovéto uspořádání vyvrcholilo ve vytvoření NATO v dubnu 1949 vedeného USA a Varšavské smlouvy v roce 1955 v čele se Sovětským svazem²⁸, které mezi sebou vedly v letech 1947 – 1991 konflikt, jež bývá označován jako **studená válka** či válka západního a východního bloku. Všechny země V4 se staly součástí bloku východního, komunistického, což zásadním způsobem ovlivnilo několik dalších desetiletí jejich politického i ekonomického vývoje. V čele vlád států V4 stanuly komunistické strany, jejichž vládnutí bylo silně ovlivňováno Sovětským svazem.

²⁶ Na českém území byl před druhou světovou válkou vytvořen Protektorát Čechy a Morava a na slovenském území samostatný fašistický Slovenský stát. Po válce byly obě země opět spojeny v jeden stát – Československo.

²⁷ Maďarsko, Bulharsko a Rumunsko stály na straně tzv. Osy jen do roku 1944.

²⁸ Dalšími účastníky Varšavské smlouvy byly všechny nynější státy V4, Albánie, Bulharsko, Německá demokratická republika a Rumunsko.

2.2.1 Politický vývoj do roku 1989

V **Česku** získala Komunistická strana Československa v parlamentních volbách roku 1946 40 % hlasů, zatímco na **Slovensku** patřilo vítězství Demokratické straně s 62 % a komunisté získali jen 30 %. V celkovém součtu na celostátní úrovni měla přesto většinu Komunistická strana Československa. Ke komunistickému převratu došlo v únoru roku 1948, kdy přešla veškerá moc na Komunistickou stranu Československa a byl nastolen totalitní režim, který se v následujících desetiletích prohluboval. V roce 1960 byla vydána nová ústava, která změnila název republiky na Československou socialistickou republiku. Od počátku roku 1968 docházelo v československé společnosti k uvolňování poměrů, k částečné liberalizaci a odklonu od striktních totalitních pravidel a zákazů. Toto období, jež odstartovalo 5. ledna 1968 bývá označováno Pražské jaro a stojí za ním Alexandr Dubček, tehdejší tajemník Ústředního výboru KSČ. Toto optimistické období ale nemělo dlouhého trvání, neboť narazilo na nevoli Sovětského svazu, který ji dal rázně najevo již v srpnu roku 1968, kdy došlo k obsazení ČSSR ostatními vojsky Varšavské smlouvy, tedy i vojsky Maďarska a Polska. Od té doby až do revoluce v listopadu roku 1989 byla ČSSR okupována sovětskou armádou.

Maďarsko bylo osvobozeno sovětskou armádou, tudíž i zde byl poválečný vývoj diktován ze strany Sovětského svazu. Již v srpnu roku 1949 byla vyhlášena Maďarská lidová republika. Ani maďarské povstání proti komunistické nadvládě roku 1956 nedokázalo svrhnout komunisty od moci a ti vládli v Maďarsku stejně jako v Československu až do roku 1989.

Po ukončení druhé světové války došlo také v **Polsku** k vytvoření komunistického státu. Ve stejném roce jako v Maďarsku – 1956 – došlo i v Polsku k demonstracím a bojům proti komunistickému útlaku. Všechny tyto pokusy byly ale stejně jako v případě Maďarska potlačeny. V procesu demokratizace polské společnosti hrála významnou roli Solidarita - původně samostatné odbory, později společenské hnutí, které vzniklo v roce 1980, vystupovalo proti tehdejšímu režimu a následně roku 1989 se výrazně zasloužilo o jeho pád.

Rok 1989 tedy představoval pro všechny země nynější V4 rok zásadní a zlomový ve všech oblastech. Byl to rok, který se nesmazatelně zapsal do dějin všech čtyř států Visegrádského uskupení, jelikož je zbavil několika desetiletí nesvobody a útlaku v podmínkách, jež byly diktovány Sovětským svazem. Revoluční demokratické změny byly odstartovány v Polsku, kde se 4. června 1989 konaly parlamentní volby, v nichž

nezvítězila komunistická strana, ale již zmíněné hnutí Solidarita. Pro ostatní země východního bloku tak vzrostla naděje na svržení komunistických režimů také na jejich území, k čemuž došlo v Maďarsku i Československu v roce 1989.

2.2.2 Politický vývoj po pádu komunistického režimu

První porevoluční parlamentní volby, myšleno **volby do České národní rady**²⁹ jakožto Parlamentu tehdejší české části ČSFR, se konaly v červnu 1990 a zvítězilo v nich *Občanské fórum*, které získalo téměř polovinu hlasů. Předsedou vlády se stal Petr Pithart. Další volby do České národní rady se konaly v červenci 1992. Po nich vytvořila vládu vítězná koalice pravicové *Občanské demokratické strany* a *Křesťanské strany* spolu s *KDU-ČSL*³⁰ a *Občanskou demokratickou aliancí*. V čele vlády byl Václav Klaus, a to od července 1992 až do předčasných voleb v červenci 1998, kdy zvítězila levicově orientovaná *Česká strana sociálně demokratická*, která v Česku vládla až do roku 2006. Během vlády Vladimíra Špidly, v červnu roku 2003 dostali občané Česka možnost vyslovit se v **referendu o vstupu do EU**. Referenda se účastnilo 55 % voličů a 77 % z nich se vyslovilo pro vstup ČR do EU. Ve volbách roku 2006 získala většinu hlasů opět *Občanská demokratická strana*, která sestavila vládu spolu s *KDU-ČSL* a *Stranou zelených*, která vládla až do března roku 2009, kdy jí byla vyslovena nedůvěra.

Ve stejném termínu jako v české části Československé federace se i **ve slovenské části** konaly první svobodné **volby do** slovenského národního parlamentu³¹, tedy do **Slovenské národní rady**³². V těchto volbách zvítězilo hnutí *Veřejnost proti násilí* (VPN), které vytvořilo vládu - v čele s Vladimírem Mečiarom - spolu s *Křesťanskodemokratickým hnutím* (KDH) a *Demokratickou stranou*. Předsedu slovenské vlády Mečiara nahradil v období od dubna roku 1991 do dalších voleb

²⁹ V současnosti je Parlament ČR dvoukomorový. Jednou z komor je Poslanecká sněmovna, kde je 200 poslanců a druhou komorou je Senát, který má 81 senátorů.

³⁰ KDU-ČSL zkracuje název strany Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová.

³¹ Slovenská republika má jednokomorový Parlament – Národní stranu Slovenské republiky, ve které zasedá 150 poslanců.

³² Kromě České národní rady a Slovenské národní rady, existoval do 1. ledna 1993 také československý federální parlament, jež se nazýval Federální shromáždění.

v červnu roku 1992 Ján Čarnogurský. Volby v roce 1992 vyhrálo *Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS)* v čele s Mečiarom, které vzniklo oddělením od strany VPN. Na post předsedy vlády se tak od června 1992 do března 1994 vrátil Vladimír Mečiar a po zbytek roku 1994 stál v čele vlády Jozef Moravčík. Po dalších vítězných volbách *HZDS* v roce 1994 se již potřetí a také naposled objevil na pozici předsedy slovenské vlády Mečiar, kde setrval až do roku 1998. V zářijových volbách roku 1998 sice získala *HZDS* největší počet hlasů, ale vládu vytvořila *Slovenská demokratická koalice (SDK)* spolu se *Stranou demokratické levice*, *Stranou maďarské koalice* a *Stranou občanského porozumění*. Předsedou vlády se stal kandidát *SDK* Mikuláš Dzurinda. Strana *SDK* byla tvořena z pěti jednotlivých stran, což také vedlo k jejímu rozpadu a k obnovení pěti původních stran spolu s vytvořením nové strany, kterou byla *Slovenská demokratická a křesťanská unie* založená Dzurindou, který i po volbách v roce 2002 zůstal v čele vlády až do předčasných voleb v červnu 2006. Během druhé Dzurindovi vlády se na Slovensku konalo **referendum** o vstupu do EU. Volební účast dosáhla 52 % a Slováci se vyslovili pro vstup největším procentem hlasů ze všech zemí V4 – 92 % voličů bylo pro. Dzurindově vládě se podařilo prosadit daňovou a důchodovou reformu i reformu zdravotního systému. Během vlády Dzurindova kabinetu se Slovensko **zapojilo do NATO i Evropské unie** a v listopadu roku 2005 vstoupilo také do mechanismu směnných kurzů **ERM II**, což představovalo významný krok k zavedení jednotné evropské měny. Ve volbách roku 2006 zvítězila levicově orientovaná strana *Směr – sociální demokracie* a předsedou vlády se stal Robert Fico, který je v této funkci dodnes.

V Maďarsku se první svobodné parlamentní volby³³ konaly v březnu roku 1990 a zvítězila v nich středo-pravicově orientovaná strana *Maďarské demokratické fórum (MDF)*, která spolu s dvěma menšími politickými stranami vytvořila vládu, která měla k dispozici 60 % křesel v Parlamentu. Do čela vlády byl jmenován József Antall, kterého po jeho smrti nahradil Péter Boross. Už v roce 1994 došlo po volbách ke změně vládnoucích stran, neboť pod vedením předsedy vlády Gyula Horna vytvořily vládnoucí koalici *Maďarská socialistická strana (MSZP)* a liberální *Svaz svobodných demokratů (SZDSZ)*. Reformy, jež byly v Maďarsku od roku 1989 realizovány se však setkaly se značnou nelibostí a kritikou veřejnosti, proto hned v následujících parlamentních

³³ Maďarský parlament je tvořen jednou komorou – Národním shromážděním a má 386 křesel.

volbách v roce 1998 zvítězila pravicová strana *Svaz mladých demokratů (FIDESZ)*, kterou po volbách v roce 2002 opět nahradily vládnoucí strany z let 1994 až 1998. Výhodou pro budoucí vývoj Maďarska bylo, že jak vládní koalice MSZP a SZDSZ, tak i pravicová vláda v čele se stranou FIDESZ byly proevropsky orientovány a jejich cílem bylo zapojení Maďarska do EU a NATO. **Referendum** o vstupu Maďarska do EU, jež mělo nejnižší volební účast ze všech zemí V4 - 46 % voličů, se konalo v roce 2003 a pro vstup se vyslovilo 84 % obyvatel. V roce 2004 došlo poprvé v porevoluční historii k tomu, že výsledky voleb ponechaly u moci stejné vládnoucí strany. MSZP a SZDSZ dokonce posílily svou pozici v Národním shromáždění. Do čela vlády se postavil Ferenc Gyurcsány, který je autorem celé řady reformních ekonomických kroků.

V polských parlamentních volbách³⁴ roku 1989, v nichž se však nekomunistické strany mohly ucházet pouze o 35 % křesel, zvítězilo již zmíněné hnutí Solidarita. Období let 1991 až 1993 mezi parlamentními volbami se neslo v duchu pravicových vlád a bylo také ve znamení poměrně častého střídání premiérů. Až vítězství v předčasných parlamentních volbách v roce 1993 patřilo levicovým stranám, konkrétně *Svazu demokratické levice a Polské lidové straně*. Následující volební období v letech 1993 až 1997 patřilo vládě, v jejímž čele stanul Jerzy Buzek a která se mimo jiné zasloužila o zdravotnickou a důchodovou reformu. V říjnových volbách v roce 2001 se k moci v Polsku vrátila levicová vláda v čele nejprve s Leszkiem Millerem, jehož některé kroky však korespondovaly spíše s myšlením pravicově orientovaných politiků. Během jeho vlády vstoupilo Polsko do Evropské unie a to poté, kdy Poláci **v referendu**, jehož se účastnilo téměř 59 % oprávněných voličů, rozhodli pro vstup přibližně 77 % hlasů. Millerova snaha vyřešit nepříznivou ekonomickou situaci té doby, charakteristickou zejména vysokou nezaměstnaností, vedla k řadě nepopulárních opatření, které vyústily až podáním Millerovy demise v květnu roku 2004, po níž byl nahrazen Markem Belkou. Ve volbách v roce 2005 zvítězila pravicová strana *Právo a spravedlnost*, která však nezískala většinu hlasů v parlamentu, proto vytvořila nejprve menšinovou vládu v čele s Kazimierzem Marcinkiewiczem a v roce 2006 pak koalici vedenou Jarosławem Kaczyńskim spolu s levicovou stranou *Sebeobrana a Ligou polských rodin*. Předčasné volby v roce 2007 přivedly do čela vlády pravicovou

³⁴ Polský dvoukomorový parlament tvoří 560 křesel. Dolní komora, zvaná Sejm, disponuje 460 křesly a Horní komora, zvaná Senát, má 100 křesel.

Občanskou platformu, která zformovala koalici spolu s Polskou lidovou stranou v čele s Donaldem Tuskem, který je předsedou polské vlády i v současnosti.

V příloze 4 této práce je umístěn grafický přehled jednotlivých předsedů vlád zemí V4 od roku 1990 do současnosti. Modře jsou znázorněna volební období ministerských předsedů, jež byli členy pravicově orientovaných stran, oranžově pak levicově orientovaných stran a bílá pole značí předsedy vlád, jež byli členy konzervativních stran.

2.3 Hospodářský vývoj zemí Visegrádské čtyřky

V této části jsou popsány jednotlivé ekonomické systémy, jež byly v členských státech V4 uplatňovány v období od 2. světové války až po vstup do Evropské unie. Jedná se o časově rozsáhlé období, proto jsou zmíněny zejména klíčové mezníky tohoto období. Státy si nejprve prošly etapou centrálního řízení ekonomiky, poté následoval transformační proces a v současné době fungují všechny země jako plnohodnotné tržní ekonomiky. I přesto, že jsou si státy V4 v mnohém podobné, procházely touto dlouhou érou ekonomické proměny více či méně samostatně a volily takové praktiky, jež nejlépe odpovídaly jejich národním ekonomickým podmínkám.

2.3.1 Rada vzájemné hospodářské pomoci

Hospodářský vývoj zemí V4 po ukončení druhé světové války a po začlenění těchto zemí do východního bloku vychází z politického uspořádání tehdejší doby. 8. ledna roku 1949 byla založena ekonomická organizace s názvem **Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)** se sídlem v Moskvě, jejímiž zakládajícími členy byly všechny země nynější V4 spolu se Sovětským svazem, Bulharskem a Rumunskem. Postupně se tato organizace rozšiřovala i o další socialistické státy – Albánii³⁵, východní Německo, Kubu, Mongolsko, Vietnam a bývalou Jugoslávii, jež měla statut pozorovatelského státu. Zatímco až do roku 1955 byla spolupráce v rámci RVHP založena zejména na dvoustranné úrovni, po roce 1955 se začaly uplatňovat pětileté národohospodářské plány závazné pro všechny členské státy RVHP. V roce 1957 se na základě Římských smluv stalo protipólem RVHP na ekonomické úrovni Evropské

³⁵ Albánie byla z RVHP vyloučena v roce 1961. Mapa členů RVHP je znázorněna v příloze 5 této práce.

hospodářské společenství. Ve všech členských zemích RVHP byla ekonomika centrálně plánovaná a RVHP sloužila ke koordinaci a určování směru národních direktivních ekonomik. Klíčovou velmocí celé organizace byl **Sovětský svaz**, který jejím prostřednictvím prosazoval a naplňoval své ekonomické zájmy. Obchod mezi členskými státy RVHP probíhal z velké části na bázi barterového obchodu, přičemž na vrcholu byl Sovětský svaz se svými obrovskými zásobami nerostných surovin. Každá centrálně **plánovaná ekonomika** je charakteristická neexistencí podnikatelské sféry, neboť veškerý majetek je znárodněn, tedy ve vlastnictví státu nebo řečeno terminologií tehdejší doby „patří všem“. Situace se ale do jisté míry lišila v jednotlivých státech zemí V4. Zatímco v Československu neexistoval vůbec žádný soukromý sektor, v Polsku i Maďarsku soukromý sektor částečně fungoval, ale s mnohými omezeními oproti soukromému sektoru jak jej známe dnes. Polští a maďarští soukromníci například nesměli zaměstnávat pracovníky. Ekonomika je řízena z centra prostřednictvím plánů, jejichž dodržování je klíčovým znakem pro úspěšnost fungování dané ekonomiky. Centrální plán v takovém systému nahrazuje fungování tržního mechanismu, neboť obsahoval odpovědi na tři klíčové otázky: *co?*, *jak?* a *pro koho?* vyrábět. Také tržní cena a mzda jsou stanoveny centrálně. Nebral se zřetel na poptávku obyvatel ani jejich preference a z důvodu řízení zahraničního obchodu, kdy bylo dovoleno obchodovat pouze s určitými zeměmi, existovala celá řada nedostatkového zboží. Ekonomický růst v rámci RVHP byl orientován extenzivně - důraz se kladl na maximalizaci množství vytvořené produkce, což bylo často na úkor kvality. Na druhou stranu se nedbalo na úspory zdrojů ani na dopady výroby na životní prostředí.

2.3.2 Ekonomická transformace

Po revolucích v roce 1989 bylo kromě mnoha jiných věcí zapotřebí změnit i ekonomické uspořádání, tedy nahradit centrálně plánovanou ekonomiku ekonomikou tržní. Některé pokusy o ekonomické reformy proběhly už během komunistické éry. V Československu se jednalo o tzv. Šikovu reformu, která byla představena v roce 1968 a která nakonec nebyla realizována z důvodu srpnové invaze vojsk Varšavské smlouvy. Také Maďarsko začalo v roce 1968 s realizací reformu a bylo úspěšnější, neboť se mu dařilo od roku 1968 až do revoluce v roce 1989 postupně uvolňovat centrálně plánovanou ekonomiku.

Výchozí ekonomické podmínky zemí dnešní V4 byly po pádu komunistického režimu odlišné. Nejlepší ekonomická situace byla po roce 1989 v **Československu**, kde existovala stabilní ekonomika, vyrovnaný státní rozpočet, nízký zahraniční dluh, poměrně vysoká životní úroveň a rozvinutá infrastruktura. Na druhou stranu bylo Československo pozadu kvůli tomu, že neprošlo žádnými ekonomickými reformami a také kvůli neexistenci soukromého sektoru v době totalitní vlády. Česká ekonomika byla strukturálně deformována z důvodu silné orientace na těžký průmysl v rámci RVHP. Problémem byla i rozdílná ekonomická úroveň v české a slovenské části, což také později vedlo k rozdělení Československé federativní republiky na Českou a Slovenskou republiku. Polská i maďarská ekonomika na tom byly o poznání hůř, obě vykazovaly značnou nestabilitu. **Polsko** mělo problémy s vysokou inflací, se stagnujícím hospodářským růstem i se zahraničním dluhem, který byl však Polsku částečně odpuštěn. Výhodou Polska oproti Československu ale bylo, že již v 80. letech 20. století prošlo několika ekonomickými reformními kroky a existoval zde soukromý sektor. I **Maďarsko** se vyznačovalo nestabilní ekonomikou charakteristickou zejména dvojitým deficitem, tedy schodkem státního rozpočtu i platební bilance. Ku prospěchu maďarské ekonomiky byl nicméně fakt, že již před revolucí byla liberalizována řada cen, ekonomické rozhodování bylo decentralizováno a v 80. letech 20. století bylo povoleno soukromé podnikání. Maďarská ekonomika nebyla zasažena strukturální deformací ani poškozením životního prostředí do takové míry jako ekonomika československá, neboť v rámci RVHP jí byla přiřazena oblast výzkumu, vývoje a sektor služeb.

Proces přechodu od centrálně plánované ekonomiky k tržní ekonomice je označován jako **ekonomická transformace** a jeho dvěma klíčovými fázemi jsou:

- 1) *liberalizace trhů a stabilizace ekonomiky* – jde zejména o liberalizaci cen a mezd, otevření domácích trhů zahraniční konkurenci a zabránění příliš rychlému růstu inflace;
- 2) *privatizace a restrukturalizace podniků*.

Pro realizaci první fáze existují na výběr dva způsoby – rychlejší, tzv. **šoková terapie** a pomalejší či postupný, tzv. **gradualismus**. Šoková terapie představuje na rozdíl od gradualismu zásadní, nevratné a zejména rychle provedené změny. Takovéto změny však působily na podniky po dlouhé etapě centrálně řízené ekonomiky jako „šok“, což vedlo k poklesu ekonomického produktu. Zastánci však o tomto poklesu mluví jako

o dočasném a nevyhnutelném nákladu transformace. Naopak zastánci gradualistické teorie preferující pozvolnou liberalizaci tvrdí, že pokles produktu v procesu transformace nemusí nastat. Šoková terapie vychází mimo jiné z předpokladu, že je třeba využít politického kapitálu, kterým po revoluci noví politici disponují. Znamená to, že lidé novým politikům důvěřují a jsou tolerantnější při akceptování i některých nepopulárních reformních kroků. O tento cenný politický kapitál se gradualisté svým pozvolným přístupem k reformám připravují. Také **k privatizaci**, tedy k přechodu od státního (veřejného) k soukromému vlastnictví, lze přistupovat různě – je možné provést rychlou či pomalejší privatizaci. Zastánci šokové terapie se přikláněli k rychlé privatizaci, která spočívá v hledání nikoli ideálních, ale prvních majitelů podniků. Pomalá privatizace upřednostňuje hledání nejlepších, strategických vlastníků pro podniky, což je přirozeně náročnější z hlediska časového i finančního. Po privatizaci následuje proces **restrukturalizace**, v rámci něhož dochází ke změnám v kvalitě fungování podniků. Tento proces zahrnuje rozdělení podniků na menší části, následně ukončení provozu neefektivních částí a investování do efektivních částí podniků a jejich modernizace. O pořadí procesů privatizace a restrukturalizace se vedly spory a každý transformující se stát si nakonec zvolil takové, které jeho podmínkám odpovídalo nejlépe.

V Československu byl proces ekonomické transformace odstartován dokumentem s názvem Scénář ekonomické reformy z roku 1991, jehož autorem je tehdejší ministr financí a současný český prezident Václav Klaus. Protinávrhem byl plán tehdejšího místopředsedy vlády Valtra Komárka, který navrhoval gradualistický přístup a který byl nakonec zamítnut. Scénář využil prvky šokové terapie pro první fázi transformace a také pro privatizaci byla použita rychlá metoda. Pro rychlou privatizaci bylo rozhodnuto na základě skutečnosti, že v české ekonomice neexistoval ani zárodek soukromého vlastnictví. Proto bylo také hlavním cílem procesu privatizace zvýšit podíl soukromého sektoru. V Československu proběhla privatizace nestandardní formou tzv. kupónové privatizace, kdy mohli občané prostřednictvím kupónových knížek získávat podíly ve státem stanovených podnicích. Po rozpadu Československé federace přestala Slovenská republika tuto metodu uplatňovat. Z hlediska pořadí procesů privatizace a restrukturalizace zvítězil v Československu liberální přístup – tedy nejprve provést privatizaci a následně ponechat novým vlastníkům prostor pro restrukturalizaci jejich podniků.

V Maďarsku byl autorem reformního plánu z roku 1991 J. Antal, který upřednostňoval gradualistický přístup a pomalou privatizaci. Vzhledem k tomu, že Maďarsko postupně uvolňovalo svůj ekonomický mechanismus již od roku 1968, nenalezlo po revoluci potřebný politický kapitál pro volbu šokové terapie. Gradualistická strategie Maďarska ale není hodnocena příliš pozitivně, neboť i zde, stejně jako v zemích uplatňujících šokovou terapii, došlo k hospodářskému poklesu, který byl navíc překonán až v roce 1994. Proto došlo roku 1995 k přehodnocení metody pro realizaci první fáze transformace a také Maďarsko přešlo k šokové terapii prostřednictvím tzv. Bokrosova balíku opatření. Maďarsko zvolilo realizaci pomalé privatizace, kde růst podílu soukromého sektoru nebyl primárním cílem, nýbrž šlo prvořadě o nárůst výnosů do státního rozpočtu, který v Maďarsku v té době trpěl nemalým deficitem. Restrukturalizace podniků v Maďarsku byla do značné míry přenechána zahraničním investorům.

Polsko začalo s transformací o rok dříve než Československo a Maďarsko dokumentem zvaným Balzerowiczův plán. Stejně jako Československo se i Polsko přiklonilo k šokové terapii a stejně jako Maďarsko k pomalé privatizaci. Šoková terapie způsobila v Polsku růst nezaměstnanosti, prudký nárůst cenové hladiny a pro šokovou terapii příznačný hospodářský pokles, který se ale v Polsku již roku 1992 zastavil a vystřídal jej rychlý hospodářský růst, kterým Polsko předčilo všechny ostatní země V4. V rychlosti privatizace stálo Polsko na pomezí rychlého a pomalého postupu, nicméně prvky pomalého převažovaly. Motivací k tomu byla stejně jako v Maďarsku nepříznivá situace se schodkem státního rozpočtu, kterou by dodatečné příjmy z privatizace alespoň částečně vyřešily. Polské privatizaci však, na rozdíl od Československa, předcházela proces restrukturalizace realizované státem.

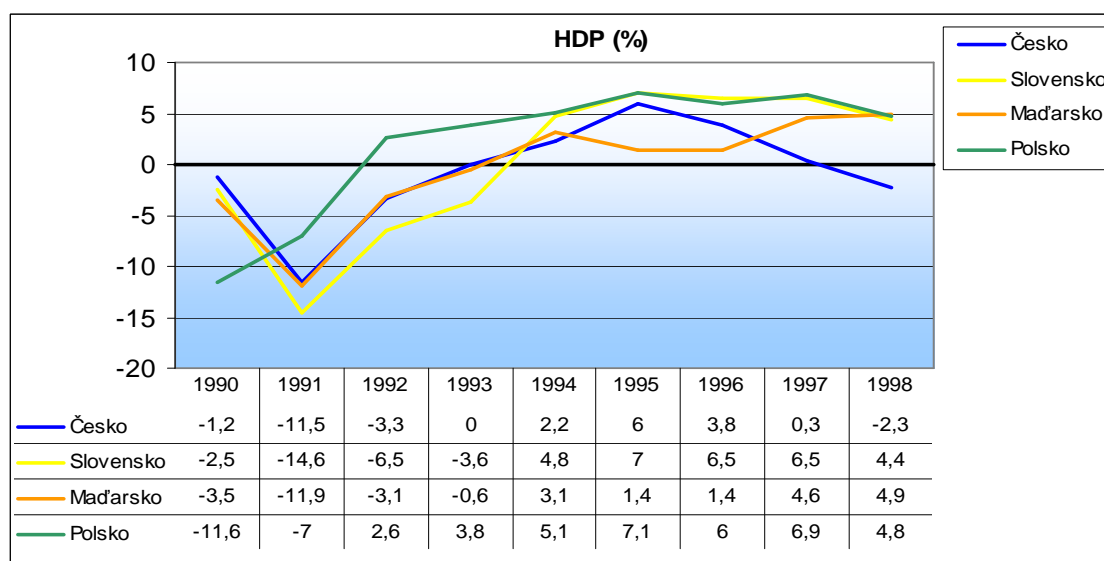
Následující grafy porovnávají **ekonomickou výkonnost jednotlivých zemí V4 od revoluce 1989 do roku 1998**. Zobrazeny jsou klíčové makroekonomické ukazatele – tempo růstu reálného HDP, míra inflace, míra nezaměstnanosti a poměr bilance běžného účtu platební bilance k hrubému domácímu produktu.

V grafu 2.1 je znázorněn **růst reálného hrubého domácího produktu**³⁶. Všechny země nynější V4 vykazovaly bezprostředně po revoluci hospodářský pokles. První

³⁶ Růst reálného HDP je vyjádřen jeho roční procentní změnou a výchozím rokem pro měření je rok 1995.

zemí, která dokázala ve sledovaném období zvyšovat tempa růstu HDP, bylo Polsko, kde byla zvolená šoková terapie realizována opravdu velmi tvrdě a kde byla také počáteční hodnota tempa růstu HDP v roce 1990 ze všech čtyř zemí nejnižší a to - 11,6 %. Také proto bylo Polsko první ze zemí V4, jež se dokázala přehoupnout do kladných čísel a již roku 1992, kdy se ostatní země pomalu probouzely z transformačního poklesu, vykazala kladný hospodářský růst. V Česku, Slovensku i Maďarsku byl cyklus vývoje růstu HDP až do roku 1994 velmi podobný. V letech 1990 a 1991 byly zaznamenány silné hospodářské poklesy a od roku 1991 se všechny tři ekonomiky odrazily od minimálních hodnot (nejhorší situace byla na Slovensku) a vydaly se směrem vzhůru. V pořadí první ze tří zmíněných ekonomik, která ve sledovaném období vykazala nezáporné tempo růstu, byla ekonomika česká, která se dostala na hranici nulového ekonomického růstu v roce 1993 a v následných letech už dosáhla pozitivního tempa růstu. Slovenská i polská ekonomika následovaly českou jen o rok později, v roce 1994, kdy v Maďarsku rostl reálný HDP 3,1 % a na Slovensku 4,8 %. V letech 1997 až 1999 však postihla Česko ekonomická recese. Ke zpomalení tempa růstu HDP došlo poprvé v roce 1996 a v roce 1998 došlo dokonce k hospodářskému poklesu – tempo růstu reálného HDP vykazovalo - 2,3 %. Polsko i Slovensko si během let 1995 – 1997 udržovaly tempa ekonomického růstu nad 6% úrovní, nicméně v roce 1998 postihl oba státy ekonomický pokles – slovenské tempo růstu dosáhlo v tomto roce 4,4 % a polské 4,8 %. Maďarsko bylo v letech 1995 a 1996 nejpomaleji rostoucí ekonomikou regionu. Od roku 1997 se ale situace v Maďarsku zlepšila a ekonomický růst přesahoval 4 %. V roce 1998 dosáhlo Maďarsko dokonce nejrychlejšího tempa růstu v regionu zemí V4, když dosáhlo hodnoty 4,9 %.

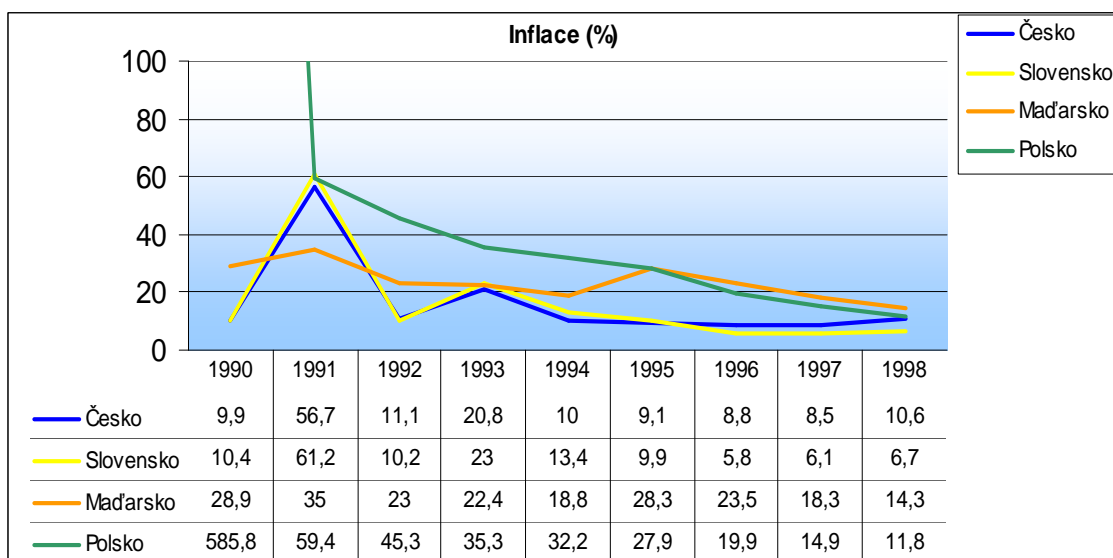
Graf 2.1 Vývoj HDP v zemích V4 v letech 1990 – 1998

Zdroj: Holman, Robert. *Transformace české ekonomiky v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy*; *World Economic and Social Survey, UN, New York 2000.*

V grafu 2.2 je zobrazen vývoj **míry inflace** v zemích V4 vyjádřený meziroční procentní změnou indexu spotřebitelských cen (CPI). Stejně jako v případě vývoje HDP má i u vývoje inflace v první polovině 90. let speciální postavení Polsko, které dosáhlo v roce 1990 míru inflace přes 580 %. V roce 1991 se sice snížila více než desetinásobně, ale i přesto vykazovalo Polsko až do roku 1995 nejvyšší míru inflace ze všech čtyř zemí, byť s klesající tendencí. Postupným snižováním cenové hladiny se Polsku podařilo v roce 1998 dosáhnout 11,8% míry inflace. Velmi symetrický byl vývoj v Česku a na Slovensku, kde se vývoj po roce 1993 ustálil a inflaci se dařilo až do roku 1996, respektive 1997, snižovat. Nárůst inflace v roce 1993 byl navíc způsoben nikoli růstem cen, ale zavedením daně z přidané hodnoty. V roce 1998 ale opět došlo k růstu – v Česku na hodnotu 10,6 % a na Slovensku na 6,7 %. Maďarsko vykazovalo inflaci poměrně stabilní, ale přesto značně vysokou – většinou nad hranicí 20 %, přičemž v roce 1995 se maďarská a polská míra inflace téměř vyrovnaly na úrovni přibližně 28 %. Od roku 1995 se stalo Maďarsko zemí, která vykazovala nejvyšší míry inflace ze všech zemí V4. V roce 1998 dosáhla inflace v Maďarsku 14,3 %.

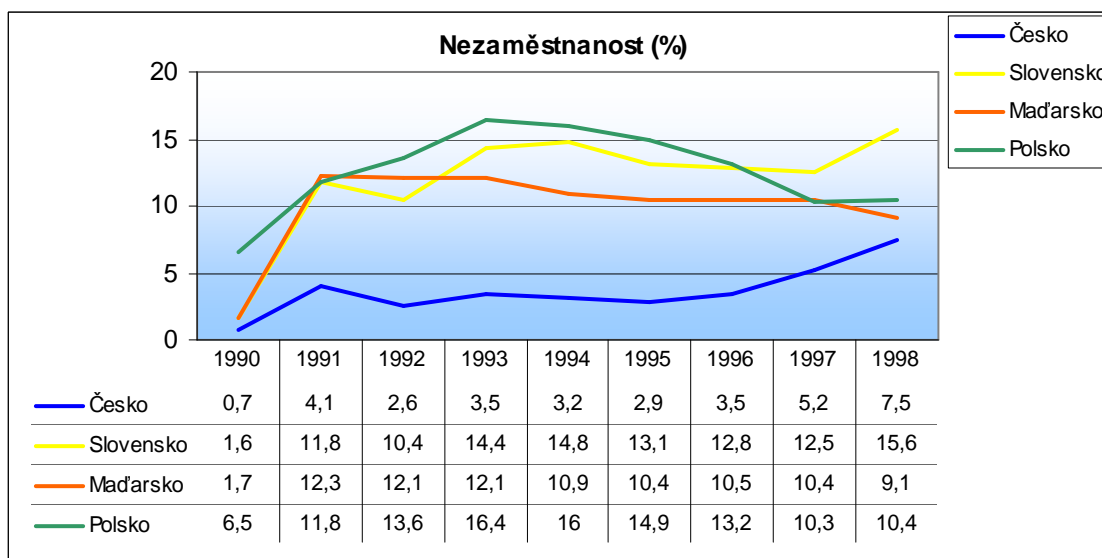
Graf 2.2 Vývoj inflace v zemích V4 v letech 1990 – 1998

Zdroj: Holman, Robert. *Transformace české ekonomiky v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy*; *World Economic and Social Survey*, UN, New York 2000.

Graf 2.3 znázorňuje **míru nezaměstnanosti**. Pokud z hlediska tempa růstu HDP a míry inflace mělo do jisté míry specifické postavení v rámci regionu Polsko, pak z hlediska míry nezaměstnanosti v porovnání s ostatními státy V4 patří výjimečná pozice Česku. Jedině v Česku totiž míra nezaměstnanosti až do roku 1996 nepřekročila 5% hladinu a vykazovala relativně stabilní vývoj. Od roku 1997 však došlo ke značnému nárůstu míry nezaměstnanosti, která dosáhla v Česku v roce 1998 7,5 %, což ale stále představovalo nejlepší výsledek ze zemí V4. V ostatních zemích V4 byla situace o poznání horší – od roku 1990 do roku 1991 v nich došlo k prudkému nárůstu nezaměstnanosti, se kterou se ani jedna ze tří zemí nedokázala do roku 1993 vypořádat. Míry nezaměstnanosti zde byly přibližně o 10 procentních bodů vyšší než v Česku. Od roku 1993 se situace v Polsku a Maďarsku zlepšovala, nicméně ještě v roce 1998 byla nezaměstnanost v Maďarsku na úrovni 9,1 % a v Polsku dokonce 10,4 %. Největší problémy s nezaměstnaností mělo Slovensko, které v roce 1998 vykázalo míru nezaměstnanosti 15,6 %, což převyšovalo i míru nezaměstnanosti z roku 1994, která byla 14,8 %.

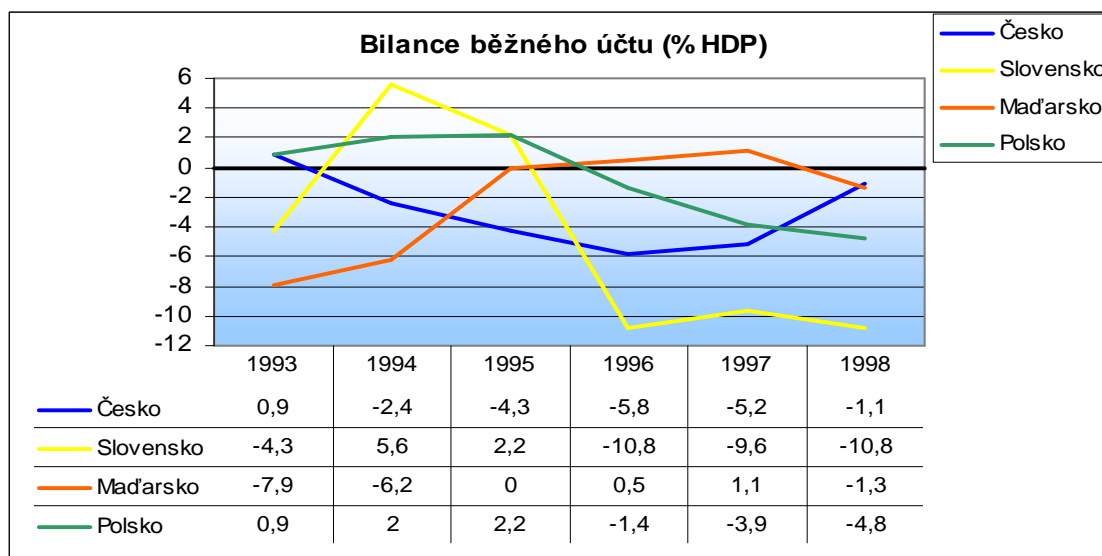
Graf 2.3 Vývoj nezaměstnanosti v zemích V4 v letech 1990 – 1998

Zdroj: Holman, Robert. *Transformace české ekonomiky v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy*; *World Economic and Social Survey, UN, New York 2000.*

V grafu 2.4 je zachycen **vývoj deficitů či přebytků běžných účtů platební bilance** v poměru k HDP jako ukazatele vnější rovnováhy. V Česku byl přebytek na běžném účtu pouze v roce 1993, ve zbytku sledovaného období - do roku 1998 byl běžný účet deficitní. V letech 1993 – 1996 se deficit prohluboval. Slovenský běžný účet platební bilance zaznamenal bouřlivý vývoj. Z deficitu ve výši 4,3 % HDP v roce 1993 se přehoupal do přebytku 5,6 % HDP v roce následujícím. Obrovský skok zaznamenal v roce 1996, kdy se oproti předchozímu roku propadl z přebytkových 2,2 % HDP na deficitních 10,8 % HDP. Od roku 1996 do roku 1998 se pohyboval na stabilní úrovni, kdy deficit dosahoval přibližně 10 %, což byl nejhorší výsledek ze všech zemí V4. Polsko začalo v roce 1993 se stejným přebytkem jako Česko – tedy 0,9 % HDP, avšak na rozdíl od Česka si přebytek udrželo ještě následující dva roky. Již od roku 1996 do roku 1998 ale zaznamenalo prohlubující se deficit, který v roce 1998 dosáhl hodnoty 4,8 % HDP. Pro maďarský běžný účet platební bilance byl zlomovým rok 1995, který ukončil dva roky deficitních zůstatků a odstartoval dva roky přebytků, byť jen mírných. V roce 1998 skončil maďarský běžný účet deficitem 1,3 % HDP.

Graf 2.4 Vývoj podílu bilance na běžném účtu na HDP v zemích V4 v letech 1993 – 1998

Zdroj: UNECE: United Nations Economic Commission for Europe. Dostupné z: <http://w3.unece.org/pxweb/Dialog/>.

2.3.3 Období 1999 – 2008

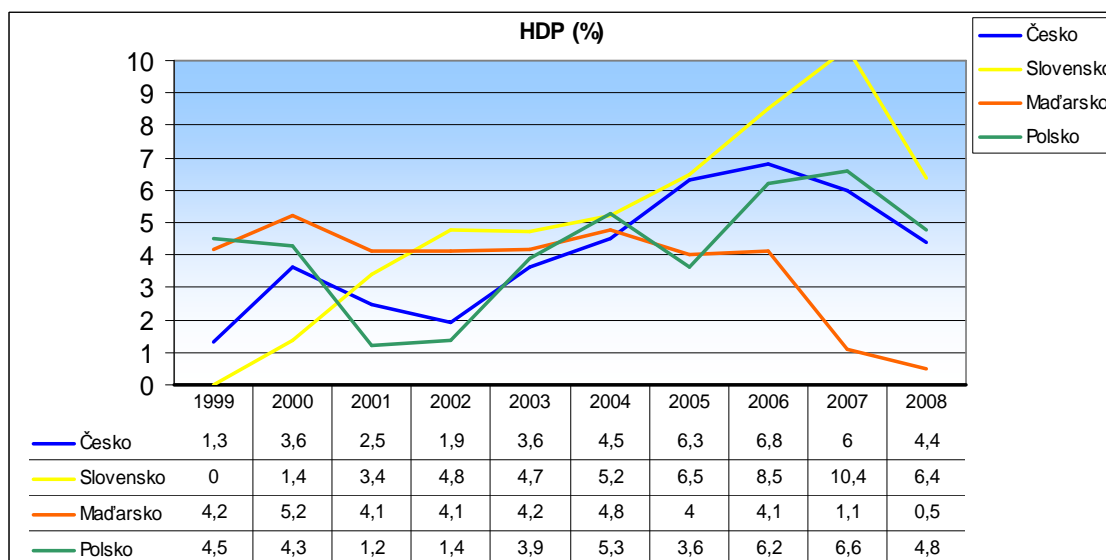
V této části práce je charakterizován a graficky znázorněn **vývoj klíčových makroekonomických ukazatelů zemí V4 od roku 1999 do současnosti**.

Tempo reálného růstu HDP³⁷ v zemích V4 v letech 1999 až 2008 je znázorněn v grafu 2.5. V porovnání s obdobím 1990 – 1998 již v tomto období nepozorujeme pokles tempa růstu HDP u žádného ze sledovaných států. Můžeme vidět, že specifický vývoj byl zaznamenán na Slovensku, které začínalo v roce 1999 na nule, což představovalo nejnižší hodnotu v regionu. Během celého sledovaného období, s výjimkou let 2002 a 2003, se tempo ekonomického růstu dynamicky zvyšovalo, až dosáhlo v roce 2007 svého maxima a zároveň i maxima celého regionu zemí V4 s tempem růstu přesahujícím 10 %. Příčinou byla zejména vládní reformní opatření z let 2003 až 2005. Naopak nejlepší výchozí podmínky na počátku tohoto období mělo Polsko – 4,5 %. V letech 2001 a 2002 ale došlo k poklesům tempa ekonomického růstu a poté

³⁷ Jedná se o procentní změnu HDP v porovnání s předchozím rokem, přičemž HDP je oceněn cenami z předchozího roku.

následovalo období rychlého růstu s výjimkou roku 2005. Nicméně v roce 2007 skončilo Polsko na druhém místě mezi státy V4 s růstem 6,6 %. Období růstu a poklesu se střídala také v Česku. Za nejvýkonnější období české ekonomiky lze označit roky 2002 až 2006, kdy průměrné roční tempo růstu dosahovalo 4,62 %. V roce 2007 došlo ke zpomalení tempa růstu na 6 % a v roce 2008 na 4,4 %. Maďarsko vévodilo ekonomikám zemí V4 v letech 2000 a 2001. Postupně bylo ale v ekonomické výkonnosti předháněno ostatními státy V4 a v roce 2008 se tempo ekonomického růstu propadlo dokonce na pouhých 0,5 %.

Graf 2.5 Vývoj HDP v zemích V4 v letech 1999 – 2008

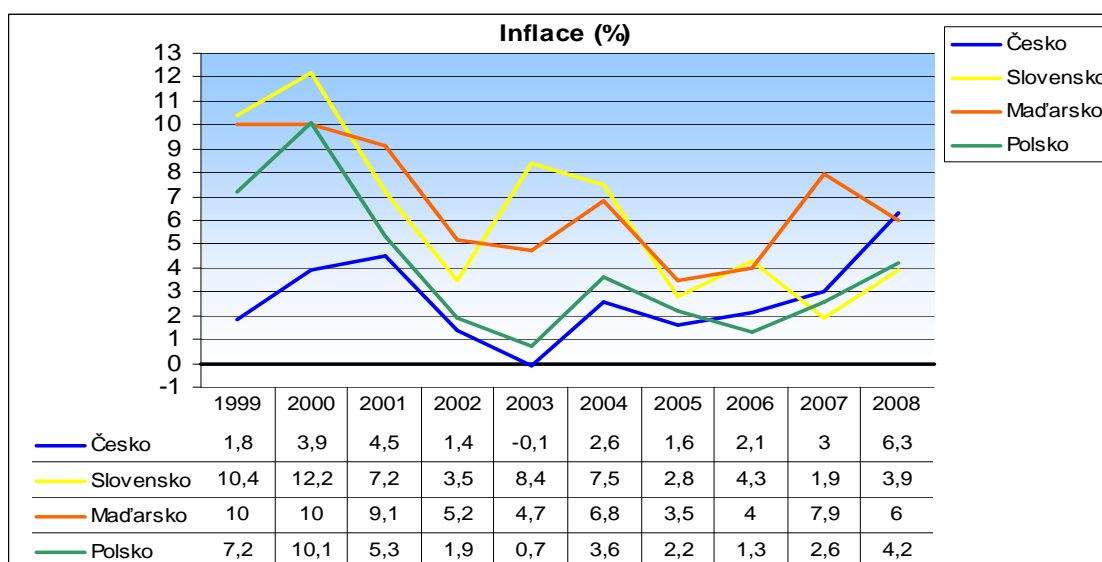

Zdroj: Eurostat.

Míra inflace jednotlivých zemí V4 vyjádřená meziroční průměrnou změnou harmonizovaného indexu spotřebitelských cen je znázorněna v grafu 2.6. Zatímco jsme se v období 1990 až 1998 pohybovaly řádově v dvoumístných mírách inflace, v tomto období, s výjimkou počátečních hodnot okolo 10 %, je již míra inflace zemí V4 stabilizována pod úrovní 10 %. Až do roku 2005 se mohlo pyšnit nejnižší a také nejstabilnější mírou inflace Česko. Od roku 2005 do roku 2007 se míra inflace zvyšovala jen pozvolna, ale rok 2008 představoval skokový nárůst na 6,3 %, který vymrštil Česko na první pozici s nejvyšší mírou inflace zemí V4. Do roku 2002 byl vývoj podobný na Slovensku a v Polsku, kde byl v prvním roce sledovaného období zaznamenán nárůst inflace a v letech 2000 až 2002 shodně pokles inflace. Po roce 2002

se ale Polsko vydalo cestou dalšího snižování inflace, zatímco ze Slovenska se v letech 2003 a 2004 stala země V4 s nejvyšší mírou inflace. Od roku 2004 téměř do konce sledovaného období jej na pozici země s nejvyšší inflací nahradilo Maďarsko a Slovensko vykázalo roku 2008 nejnižší míru inflace ze zemí V4 – 3,9 %. Maďarsku se z původně vysoké úrovně inflace – 10 % v roce 1999 dařilo až do roku 2005 inflaci snižovat, ale od roku 2005 se opět potýkalo s rostoucí inflací, která v roce 2007, kdy ostatní země V4 vykazovaly relativně pomalu rostoucí inflaci, vyvrcholila na 7,9% úrovni.

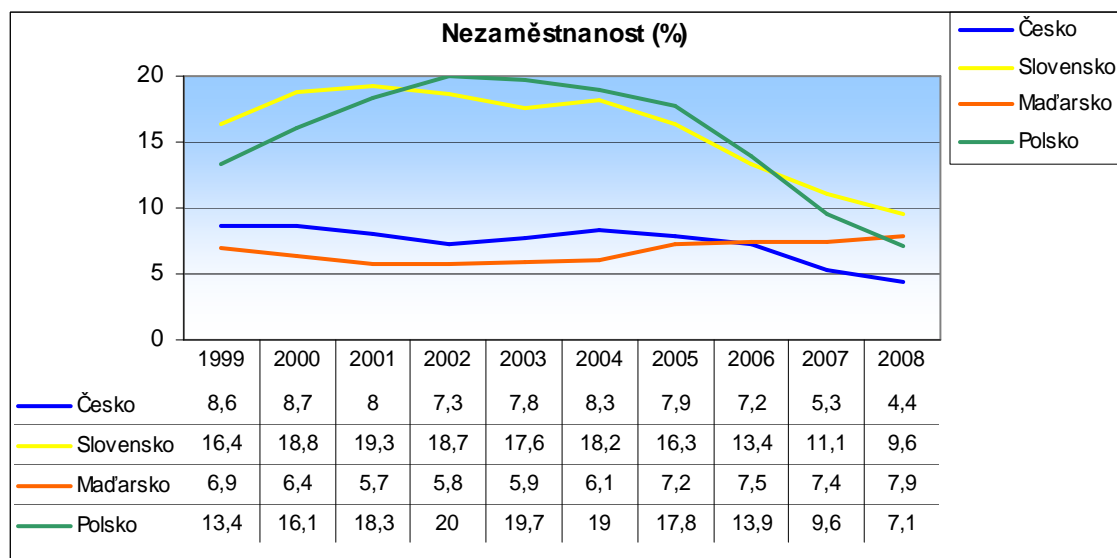
Graf 2.6 Vývoj inflace v zemích V4 v letech 1999 – 2008

Zdroj: Eurostat.

Vývoj **míry nezaměstnanosti** ve státech V4 v období 1999 až 2008 je zobrazen v grafu 2.7. Na rozdíl od 90.let, kdy jsme pozorovali vývoj v Česku na straně jedné a vývoj ostatních zemí V4 na straně druhé, se v tomto sledovaném období k české stabilní a nízké nezaměstnanosti přidala i maďarská míra nezaměstnanosti. V Maďarsku byla nezaměstnanost v letech 1999 až 2005 dokonce nižší než v Česku. Ve druhé skupině zemí zahrnující Polsko a Slovensko se dařilo vysokou míru nezaměstnanosti postupně snižovat, nicméně pod 10% úroveň se v Polsku dostala až roku 2007 a na Slovensku dokonce až v roce 2008.

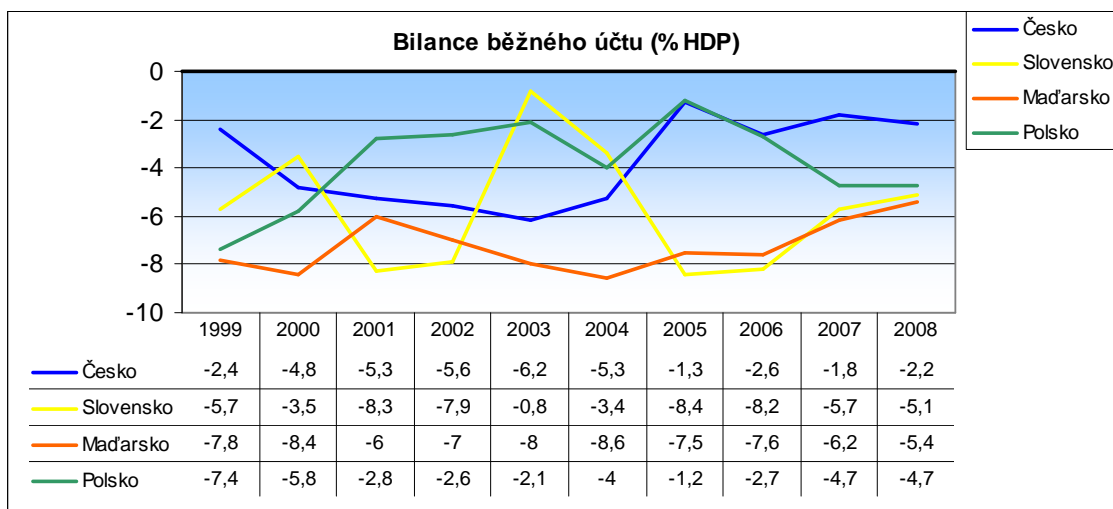
Graf 2.7 Vývoj nezaměstnanosti v zemích V4 v letech 1999 – 2008

Zdroj: Eurostat.

Vývoj **podílu běžného účtu platební bilance na HDP (%)** v zemích V4 znázorňuje graf 2.8. Zatímco v období let 1993 až 1998 se každé ze zemí V4 podařilo alespoň jednou vykázat přebytek běžného účtu platební bilance, v období od roku 1999 do roku 2008 se již všechny země pohybují v záporných číslech. Nejhorší situaci zaznamenalo Maďarsko, kde byl téměř po celou sledovanou dobu podíl deficitu platební bilance v rozmezí 6 až 8 %. V Česku byla výchozí úroveň podílu deficitu k HDP nejnižší ze všech zemí V4 – pouhých 2,4 %. Do roku 2003 se však deficit prohluboval a poté do roku 2005 zase snižoval. V roce 2008 mělo Česko opět nejnižší podíl deficitu běžného účtu k HDP ze zemí V4. Nejdynamičtější změny deficitu běžného účtu byly zaznamenány na Slovensku – období růstu střídaly období poklesu. V letech 2003 a 2004 mělo Slovensko nejnižší deficity ze všech zemí V4. V Polsku se dařilo deficit snižovat od počátku sledovaného období až do roku 2003. V letech 2004 a 2005 se vystřídal růst i pokles deficitu, ale od roku 2005 se až do konce období deficit už jen prohluboval, až na úroveň deficitu 4,7 % HDP v roce 2008.

Graf 2.8 Vývoj podílu bilance na běžném účtu na HDP v zemích V4 v letech 1999 - 2008

Zdroj: Eurostat, IMF.

3 Příprava zemí Visegrádské čtyřky na vstup do eurozóny

Na národní úrovni je vytvářena celá řada dokumentů zabývajících se vstupem dané země do eurozóny. Jejimi autory jsou nejčastěji vlády, centrální banky či ministerstva financí jednotlivých zemí. Na unijní úrovni jsou v procesu příprav na rozšíření eurozóny klíčovými dokumenty **konvergenční zprávy**³⁸. V této kapitole je zhodnocen vývoj plnění maastrichtských kritérií konvergence v zemích V4 na základě konvergenčních zpráv z let 2004, 2006 a 2008. Další pohled na hodnocení připravenosti zemí V4 se přesouvá z unijní na národní úroveň, kdy je zhodnocen aktuální postoj jednotlivých zemí V4 k otázce zavedení jednotné evropské měny a nastíněna jsou také přijatá či plánovaná opatření k zavedení eura. Jedním z těchto opatření je i rozhodnutí o zapojení národní měny do ERM II, které vyžaduje stabilní kurzovní vývoj, přičemž tendence k posilování měny nejsou vnímány negativně, na rozdíl od oslabujících tendencí. Část této kapitoly je také věnována aktuální otázce probíhající světové ekonomické krize a jejímu dopadu na ekonomiky zemí V4.

3.1 Konvergenční zprávy

Konvergenční zpráva z roku 2004 byla historicky první konvergenční zprávou zahrnující i hodnocení zemí V4. Byla totiž vyhotovena pouhých pět měsíců po rozšíření Evropské unie o státy střední a východní Evropy, tedy v říjnu 2004.

Pro hodnocení konvergenčního **kritéria cenové stability** byla pro tuto zprávu stanovena referenční hodnota **2,4 %**, která byla vypočtena z průměrné roční míry inflace³⁹ tří zemí, které v referenčním období od září 2003 do srpna 2004 vykázaly nejlepší výsledky v oblasti cenové stability – Finsko (0,4 %), Dánsko (1 %) a Švédsko (1,3 %)⁴⁰. Jedinou zemí V4, která splnila toto kritérium, byla Česká republika. Zatímco Polsko překročilo hodnotu o pouhou desetinu procenta, maďarská míra inflace

³⁸ O konvergenčních zprávách je zmínka v kapitole 1.4 této práce.

³⁹ Měřená harmonizovaným indexem spotřebitelských cen.

⁴⁰ Průměrná hodnota inflace v těchto třech zemích činila 0,9 % a přičtením 1,5 procentního bodu získáme referenční hodnotu 2,4 %. Zde bych ráda zmínila skutečnost, že na stanovení referenční hodnoty konvergenčních kritérií se podílí i země stojící mimo eurozónu s tzv. opt – out doložkou jako je Dánsko.

se ve sledovaném období vyšplhala na 6,5 % a slovenská dokonce na 8,4 %, což představovalo nejvyšší hodnotu ze všech sledovaných zemí.

Pro **kritéria stability veřejných financí** – tedy deficit veřejných financí k hrubému domácímu produktu v maximální výši **3 %** a veřejný dluh k hrubému domácímu produktu maximálně **60 %** - byl referenčním obdobím rok 2003. Zatímco kritérium 3% deficitu nesplnila žádná ze zemí V4, kritérium 60% veřejného dluhu splnily všechny země V4. Na základě překročení 3% kritéria deficitu veřejných financí vydala Rada 5. července roku 2004 rozhodnutí o existenci nadměrného schodku pro všechny země V4 a následně doporučení s termínem, kdy má být učiněna náprava těchto schodků. V doporučení pro Polsko a Slovensko byl časový horizont pro nápravu stanoven do roku 2007 a pro Česko a Maďarsko do roku 2008.

Kritérium kurzové stability nemohla splnit žádná ze zemí V4, neboť všechny byly členy EU jen krátce a dvouleté členství v mechanismu směnných kurzů (ERM II) tudíž nebylo reálné.

Kritérium konvergence dlouhodobých úrokových sazeb používá pro výpočet referenční hodnoty obdobný mechanismus jako v případě kritéria cenové stability. Finsko, Dánsko a Švédsko – země s nejlepšími výsledky v oblasti cenové stability – vykázaly následující hodnoty dlouhodobých úrokových sazeb: 4,2 %, 4,4 % a 5,7 %. K průměru těchto hodnot přičteme 2 procentní body a získáváme referenční hodnotu 6,4 %. Ve sledovaném období od září 2003 do srpna 2004 vykázaly ze zemí V4 nižší hodnotu pouze Česko a Slovensko. Polsko referenční hodnotu přesáhlo o půl procentního bodu a Maďarsko dosáhlo nejvyšší hodnoty tohoto ukazatele ze všech hodnocených zemí – 8,1 %.

Kritériem pro hodnocení **právní konvergence** je funkční, institucionální, osobní a finanční nezávislost národních centrálních bank. Národním centrálním bankám je dále zakázáno úvěrovat vládu či jiné veřejné instituce ani je jinak zvýhodňovat v přístupu k peněžním prostředkům z jiných úvěrových institucí. V národní legislativě všech zemí V4 byly nalezeny prvky, které jsou v rozporu se Smlouvou či se statuty. Jednalo se zejména o zákony o centrálních bankách, v Česku i zákon o Nejvyšším kontrolním úřadě a v Polsku i o ústavu.

Tabulka 3.1 znázorňuje přehled plnění maastrichtských konvergenčních kritérií státy V4 na základě hodnocení Konvergenční zprávy Evropské centrální banky z roku 2004. Zelená pole značí splnění kritéria, červená pole naopak překročení referenční hodnoty.

Tabulka 3.1 Plnění konvergenčních kritérií státy V4 dle Konvergenční zprávy z roku 2004

	Inflace	Deficit	Veřejný dluh	Úrokové sazby	ERM
Referenční hodnota	2,4 %	3 %	60 %	6,4 %	ANO
Česko	1,8 %	12,6 %	37,8 %	4,7 %	NE
Slovensko	8,4 %	3,7 %	42,6 %	5,1 %	NE
Maďarsko	6,5 %	6,2 %	59,1 %	8,1 %	NE
Polsko	2,5 %	3,9 %	45,4 %	6,9 %	NE

Zdroj: Konvergenční zpráva Evropské centrální banky, 2004. Vlastní úprava.

Mimořádná konvergenční zpráva byla vydána již v květnu roku 2006 a na jejím základě se Slovensko stalo třináctou zemí eurozóny. V této části práce jsou však zmíněny údaje **z prosincové konvergenční zprávy z roku 2006**, neboť ta obsahuje i hodnocení zemí V4.

Kritérium **cenové stability** pracuje v této zprávě s referenční hodnotou 2,8 %, tedy hodnotou vyšší než v předchozí zprávě. Mezi země s nejlepšími výsledky v oblasti cenové stability se zařadilo Polsko s mírou inflace 1,2 %, Finsko (1,2 %) a Švédsko (1,5 %). V porovnání s předchozí konvergenční zprávou si v tomto referenčním období - od listopadu 2005 do října 2006 – polepšilo Polsko, které dokonce vykazovalo nejnižší míru inflace ze všech zemí Unie. Spolu s Českem tak vytvořily dvojici zemí V4, která toto kritérium splnila. Maďarsko i Slovensko sice snížily míry inflace téměř o polovinu, avšak pro splnění kritéria to nestačilo.

Pro hodnocení kritérií **stability veřejných financí** byl referenčním obdobím rok 2005. Zatímco se v roce 2003 žádné zemi V4 nepodařilo splnit kritérium deficitu veřejných financí, v tomto období si výrazně polepšilo Polsko, kterému se podařilo stlačit poměr deficitu k HDP na 2,2 % a stalo se tak jedinou zemí V4, která vykazovala nižší než referenční hodnotu. Výrazně, o celých devět procentních bodů se podařilo deficit snížit

Česku a k mírnému zlepšení došlo i na Slovensku, nicméně Maďarsko svůj deficit ještě prohloubilo, téměř k 8 % HDP. Uspokojivých výsledků bylo dosaženo i u ukazatele veřejného dluhu. Česko, Slovensko i Polsko snížily podíl dluhu na HDP a splnily toto kritérium stejně jako v minulém období. Výjimku z těchto uspokojivých výsledků však vytvořilo Maďarsko, které zvýšilo podíl veřejného dluhu až přes referenční hodnotu 60 % a kritérium nesplnilo. Na všechny země V4 se však stále vztahuje rozhodnutí Rady o existenci nadměrného schodku z července roku 2004, tudíž žádná ze zemí V4 kritérium stability veřejných financí nenaplnila. Na základě upraveného konvergenčního programu předloženého Maďarskem rozhodla Rada v květnu roku 2006 o prodloužení lhůty k nápravě maďarského deficitu do roku 2009.

Z hlediska kritéria **kurzové stability** došlo **28. listopadu 2005** k významné události, neboť k tomuto datu se **do ERM II** zapojila první (a do současnosti i poslední) ze zemí V4 – **Slovensko**. Současně se vstupem Slovenska do ERM II byla stanovena centrální parita slovenské koruny vůči euru, a to na **38,4550 slovenských korun za euro**⁴¹. Splnění tohoto kritéria to sice ještě neznamená, ale jednalo se o velmi důležitý krok na cestě Slovenska k euru.

Referenční období pro kritérium **dlouhodobých nominálních úrokových sazeb** bylo stanoveno shodně jako pro kritérium cenové stability. Maximální přípustná výše tohoto kritéria byla 6,2 %. K Česku a Slovensku, které kritérium splnily i dle hodnocení minulé konvergenční zprávy se v tomto období přidalo i Polsko s hodnotou 5,2 %. Maďarsko si sice o jeden procentní bod polepšilo, ale pro splnění kritéria to nebylo dostačující.

Nesplněny zůstávají i kritéria **slučitelnosti národních předpisů** se Smlouvou a statuty a to zejména v zákonech o jednotlivých národních centrálních bankách.

V tabulce 3.2 jsou přehledně zobrazeny údaje o plnění či neplnění konvergenčních kritérií jednotlivými státy V4 tak, jak je hodnotí prosincová konvergenční zpráva z roku 2006. Polské hodnoty deficitu a veřejného dluhu jsou znázorněny zeleně z důvodu, že jsou nižší než povolené referenční hodnoty. Nicméně jak již bylo řečeno, Polsko kritérium stability veřejných financí neplní, protože se na něj vztahuje rozhodnutí Rady o existenci nadměrného deficitu.

⁴¹ 19. března roku 2005 došlo k revalvacii slovenské koruny a v jejím důsledku ke změně centrální parity na 35,4424 SKK za euro.

Tabulka 3.2 Plnění konvergenčních kritérií státy V4 dle Konvergenční zprávy z prosince roku 2006

	Inflace	Deficit	Veřejný dluh	Úrokové sazby	ERM
Referenční hodnota	2,8 %	3 %	60 %	6,2 %	ANO
Česko	2,2 %	3,6 %	30,4 %	3,8 %	NE
Slovensko	4,3 %	3,1 %	34,5 %	4,3 %	NE
Maďarsko	3,5 %	7,8 %	61,7 %	7,1 %	NE
Polsko	1,2 %	2,2 %	42 %	5,2 %	NE

Zdroj: Konvergenční zpráva Evropské centrální banky, prosinec 2006. Vlastní úprava.

V roce 2007 byla vydána mimořádná konvergenční zpráva na žádost Kypru a Malty, na základě jejíhož hodnocení rozšířily tyto země k 1. lednu 2008 oblast společné evropské měny na patnáct zemí. Doposud poslední vydanou **konvergenční zprávou** je ta **z května roku 2008**, která hodnotí mimo jiné i země V4. Tato zpráva má v přistoupení zemí skupiny V4 do eurozóny historický význam, neboť se na základě jejího hodnocení první zemi V4 podařilo splnit všechna konvergenční kritéria. Touto zemí bylo Slovensko, které rozšířilo eurozónu k 1. lednu roku 2009.

V porovnání s dvěma výše zmíněnými konvergenčními zprávami pracuje v této zprávě kritérium **cenové stability** z nejvyšší referenční hodnotou, a to 3,2 %. Na jejím výpočtu se podílely míry inflace Malty (1,5 %), Nizozemí (1,7 %) a Dánska (2 %), jakožto představitelů zemí s nejlepšími výsledky v oblasti cenové stability v období od dubna 2007 do března 2008. Nejhorší výsledek tohoto kritéria vykázalo Maďarsko, které dosáhlo inflace ve výši 7,5 % a které stejně jako v hodnocení předchozích dvou konvergenčních zpráv toto kritérium nesplnilo. Vůbec poprvé splnilo toto kritérium Slovensko s inflací 2,2 % a také vůbec poprvé zaznamenalo problémy s tímto kritériem Česko, které překročilo referenční hodnotu o více než 1 procentní bod. Polská míra inflace vyrovnala referenční hodnotu, což v porovnání s minulým hodnocením znamenalo nárůst míry inflace o 2 procentní body.

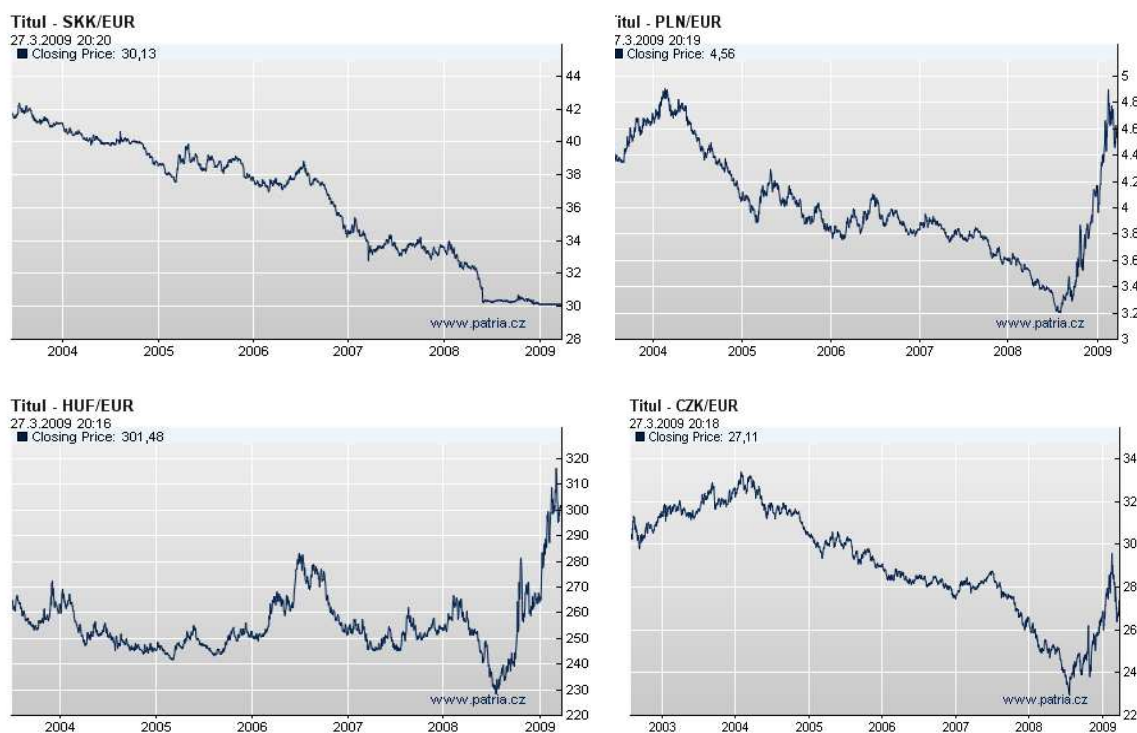
Data pro hodnocení kritéria stability **veřejných financí** jsou zaznamenána z roku 2007. Maximální povolenou 3% hranici překročilo ze všech zemí V4 pouze Maďarsko. Česko

i Slovensko splnily toto kritérium vůbec poprvé, avšak v případě Česka to bylo na úkor nesplnění kritéria cenové stability. Hodnocení kritéria veřejného dluhu bylo obdobné jako v předchozí konvergenční zprávě - žádné ze zemí V4 s výjimkou Maďarska nečinilo plnění kritéria potíže. Na všechny země V4 se však dle hodnocení této zprávy stále vztahuje rozhodnutí Rady o existenci nadměrného schodku. Nicméně v důsledku snížení podílu deficitu pod 3 % HDP na Slovensku i v Česku v časovém horizontu stanoveném Radou navrhla Evropská komise Radě tato rozhodnutí zrušit. Rada zrušila rozhodnutí o existenci nadměrného schodku na Slovensku a v Česku 27. května 2008. Poté, kdy Evropská komise vyhodnotila nový konvergenční program Polska, požádala Radu o zrušení tohoto rozhodnutí i v případě Polska, k čemuž došlo 7. července 2008.

Z hlediska **kurzového kritéria** došlo poprvé k jeho splnění, když slovenská koruna setrvala v ERM II po dobu více než dvou let aniž by vývoj jejího kurzu k euru překročil stanovené 15% limity⁴². Zbylé země V4 kritérium nesplnily, neboť se žádná z nich do ERM II nezapojila. Vývoj směnných kurzů v jednotlivých zemích V4 v posledních pěti letech je znázorněn na následujících grafech s označením 3.1. Slovenská koruna po celé sledované období téměř permanentně posilovala, což lze říci i o české koruně a polském zlotém. Tyto dvě měny však zaznamenaly od poloviny roku 2008 prudké oslabení. Maďarský forint se pohyboval v rozmezí od zhruba 230 do zhruba 280 HUF/EUR, ale ani jej neminulo prudké oslabení v důsledku světové ekonomické krize v polovině roku 2008.

⁴² V důsledku sílící slovenské koruny byla v květnu roku 2008 stanovena nová centrální parita vůči euru – 30,1260 SKK za euro.

Graf 3.1 Kurzy měn zemí V4 vůči euru

Zdroj: www.patria.cz

Stejně jako v případě cenové stability byla i referenční hodnota kritéria **dlohodobých úrokových sazeb** ze tří sledovaných konvergenčních zpráv nejvyšší – 6,5 %. Přestože v Česku, Polsku i Slovensku došlo k nárůstu dlouhodobých úrokových sazeb v porovnání s hodnotami v konvergenční zprávě z prosince 2006, všechny tři země se opět dokázaly dostat pod referenční hodnotu. Jedinou, ale spíše již tradiční výjimkou, bylo Maďarsko, kterému se nesplněním ani tohoto kritéria podařilo již podruhé za sebou neuspět ani v jenom z hodnocených kritérií.

Česká, maďarská ani polská legislativa neuspěla v hodnocení **právní konvergence**, neboť zpráva nepovažuje právní předpisy těchto zemí za slučitelné s legislativou Společenství. Co se týče Slovenska, zpráva konstatuje, že poslední překážkou pro splnění kritéria slučitelnosti národní legislativy je včasné přijetí novely zákona o platebních systémech.

Tabulka 3.3 znázorňuje jak státy V4 plnily kritéria pro vstup do eurozóny na základě hodnocení konvergenční zprávy z roku 2008. Stejně jako v případě předchozích konvergenčních zpráv značí zelená pole v kolonkách deficit a veřejný dluh u Česka, Polska a Slovenska pouze to, že hodnoty těchto ukazatelů jsou nižší než přípustné

hodnoty, ale dle hodnocení konvergenční zprávy žádná země kritérium stability veřejných financí neplní, neboť se na ně vztahuje rozhodnutí Rady o existenci nadměrného schodku, které bylo pro Česko, Polsko a Slovensko zrušeno během roku 2008, tedy až po vytvoření této konvergenční zprávy.

Tabulka 3.3 Plnění konvergenčních kritérií státy V4 dle Konvergenční zprávy z května roku 2008

	Inflace	Deficit	Veřejný dluh	Úrokové sazby	ERM
Referenční hodnota	3,2 %	3 %	60 %	6,5 %	ANO
Česko	4,4 %	1,6 %	28,7 %	4,5 %	NE
Slovensko	2,2 %	2,2 %	29,4 %	4,5 %	ANO
Maďarsko	7,5 %	5,5 %	66 %	6,9 %	NE
Polsko	3,2 %	2 %	45,2 %	5,7 %	NE

Zdroj: Konvergenční zpráva Evropské centrální banky, květen 2008. Vlastní úprava.

Pokud nyní zhodnotíme tendence ve vývoji plnění konvergenčních kritérií státy V4 na základě tří zmíněných konvergenčních zpráv, je na místě začít Slovenskem, jež se stalo první zemí V4, které se tato kritéria podařilo splnit a to v roce 2008. Přitom v hodnocení konvergenčních zpráv z let 2004 a 2006 na tom **Slovensko** nebylo příliš dobře – kromě deficitu mělo problémy také s inflací, nicméně pozitivní byl zlepšující se vývoj u obou těchto ukazatelů. Na druhém místě co do pokroku v plnění maastrichtských kritérií bych zmínila **Polsko**, které navzdory tomu, že při hodnocení v roce 2004 plnilo pouze kritérium veřejného dluhu, zaznamenalo největší zlepšení ze všech států V4 když v letech 2006 a 2008 vykazovalo všechny hodnoty pod referenční hranicí. Polsko však neplnilo kritérium stability veřejných financí z důvodu, že se na něj vztahovalo rozhodnutí Rady o existenci nadměrného deficitu a neplnilo ani kritérium kurzové stability, neboť se polský zloty nezapojil do ERM II. Stablní a relativně příznivý vývoj se odehrál v **Česku**, které mělo v prvních dvou konvergenčních zprávách problémy s plněním kritéria deficitu, který se však v poměru k HDP permanentně snižoval. V hodnocení z roku 2008 nahradila toto tradičně problémové kritérium nestabilita cenového vývoje, kdy česká míra inflace přesáhla maximální přípustnou hodnotu. Česká koruna stejně jako polský zlotý není účastníkem mechanismu směnných

kurzů, proto Česko neplní kurzové kritérium. Bezpochyby nejhůře se sledovaná kritéria vyvíjela v **Maďarsku**. Tomu se alespoň v první konvergenční zprávě podařilo těsně splnit kritérium veřejného dluhu, nicméně podle následujících dvou zprávách již nesplnilo kritérium žádné a zařadilo se tak na pomyslnou poslední příčku mezi státy V4 a také jednu z posledních příček mezi všemi státy aspirujícími na vstup do eurozóny.

3.2 Vliv současné světové krize na země V4 v souvislosti se zavedením eura

Současná **světová ekonomická krize**, která vypukla na americkém hypotéčním trhu, podstatným způsobem ovlivňuje také ekonomické prostředí všech zemí V4, ať už jsou členy eurozóny či prozatím čekatelé na zavedení eura. V tomto období ekonomické recese je třeba ekonomiky znovu oživit, k čemuž dochází prostřednictvím nejrozličnějších protikrizových opatření na národní i nadnárodní úrovni. Na půdě Unie byl Evropskou komisí za tímto účelem v listopadu 2008 vytvořen **Evropský plán hospodářské obnovy**⁴³. Jeho obsahem je mimo jiné návrh na rozpočtový impuls o celkovém objemu 200 miliard eur, z čehož národní rozpočty přispějí 170 miliardami a rozpočet Unie zbylými 30 miliardami. Cílem plánu je jednak okamžitá podpora pracovních příležitostí, posílení poptávky a zvýšení kupní síly, ale plán obsahuje i cíle s dlouhodobějším časovým horizontem, které mají zajistit udržitelnost znovu nastoleného ekonomického růstu. Je však potřeba si uvědomit, že všechna přijatá expanzivní ekonomická opatření vyvíjejí tlaky na prohlubování deficitů veřejných financí, tedy komplikují plnění kritéria stability veřejných financí pro země, které stojí mimo eurozónu (ze zemí V4 se jedná o **Česko, Polsko a Maďarsko**). Dalším faktorem, který způsobuje problémy s plněním tohoto kritéria je výrazné zpomalení tempa růstu HDP, či dokonce jeho pokles. Jak ukazatel deficitu veřejných financí, tak ukazatel veřejného dluhu jsou totiž vyjádřeny v poměru k HDP a pokud ten bude klesat, bude hodnota tohoto ukazatele narůstat. Nepříznivý dopad má ekonomická krize i na plnění kritéria kurzové stability. V důsledku krize dochází, a u měn Česka, Polska a Maďarska opravdu výrazným způsobem, k tlakům na silné oslabování národních měn. Současná nejistota na finančních trzích způsobuje to, že se zapojením do ERM II žádná země příliš

⁴³ Anglicky European Economic Recovery Plan (EERP).

nepospíchá, neboť má strach z neschopnosti udržet svou měnu v povoleném koridoru o šíři $\pm 15\%$.

Kromě komplikací, které ekonomická krize způsobuje v otázce plnění konvergenčních kritérií kandidátským zemím na vstup do eurozóny, existují i komplikace pro členy eurozóny (ze zemí V4 se toto týká **Slovenska**) související s plněním závazků **Paktu stability a růstu** (PSR), který slouží k zajištění dohledu nad národními vládami v oblasti veřejných financí. Pakt stability a růstu je upraven třemi právními normami Společenství. První normou je nařízení Rady č. 1466/97, které pokrývá preventivní část Paktu a ukládá povinnost členským zemím eurozóny každoročně sestavovat stabilizační programy a členským zemím Unie stojícím mimo eurozónu sestavovat konvergenční programy. Druhou normou je nařízení Rady č. 1467/97, které zahrnuje sankce při nedodržení pravidel PSR a poslední, zastřešující normou je rezoluce Evropské rady ze dne 17. června 1997. Kritérium Paktu se shoduje s konvergenčním kritériem deficitu veřejných financí – ten by neměl překročit hranici tří procent v poměru k hrubému domácímu produktu s výjimkou, kdy je takové překročení dočasné nebo k němu dojde v důsledku výjimečných okolností, jakou globální ekonomická krize bezesporu je. Výjimečná okolnost nastane dle nařízení⁴⁴ pokud dojde k jakémukoli meziročnímu poklesu HDP nebo pokud je meziroční růst HDP blízký nule z důvodu ztráty výkonu ekonomiky. Při nesplnění pravidel PSR u některé z členských zemí eurozóny vydá Rada rozhodnutí o existenci nadměrného schodku a doporučí této zemi přijmout patřičná opatření k nápravě, případně stanoví sankce.

Také Evropská centrální banka přispívá svou expanzivní měnovou politikou k podpoře ekonomiky. Tabulka 3.4 znázorňuje jak často a v jaké míře snižovala Evropská centrální banka během ekonomické krize základní úrokové sazby, aby zvýšila dostupnost úvěrů. Od března roku 2009 je základní úroková sazba centrální banky na úrovni 1,5 %, což je nejnižší hodnota v desetileté historii Evropské centrální banky.

⁴⁴ Myšleno nařízení Rady č. 1467/97.

Tabulka 3.4 Základní úrokové sazby Evropské centrální banky

		Úrokové sazby
2009	11. března	1,5 %
	21. ledna	2 %
2008	10. prosince	2,5 %
	12. listopadu	3,25 %
	15. října	3,75 %

Zdroj: <http://www.ecb.int>

3.3 Slovensko a euro

Slovenská republika přijala společnou evropskou měnu k **1. lednu 2009**⁴⁵. Přijetí eura k tomuto datu bylo přitom slovenskou prioritou a deklarovaným cílem od vstupu do samotné Unie, neboť je zmíněné již ve slovenské „**Eurostrategii**“ vypracované roku 2004⁴⁶ společně Ministerstvem financí Slovenské republiky a Národní bankou Slovenska. Slovensko tak bylo jedinou zemí V4, která dodržela původně stanovený termín zavedení eura. Významnou roli pro dodržení tohoto data hrála mimo jiné skutečnost, že mělo podporu z obou stran politického spektra, tedy jak ze strany Dzurindovy pravicové vlády, během níž byla „Eurostrategie“ vytvořena, tak i ze strany následující levicové vlády v čele s Robertem Ficem.

Na slovenské cestě k euru byla od zmíněné „Eurostrategie“ přijata celá řada dalších dokumentů a jiných opatření. V roce 2005 byl Národní bankou Slovenska a Ministerstvem financí vytvořen **Národní plán na zavedení eura ve Slovenské republice**, který byl postupně nahrazován aktualizovanými verzemi nejprve v březnu 2007, poté v dubnu 2008 a nakonec v září 2008. Na základě Národního plánu byl zřízen také Národní koordinační výbor, který byl pověřen řízením příprav na vstup

⁴⁵ V příloze 6 této práce jsou vyobrazeny slovenské euro mince. Mince mají jednu stranu společnou, evropskou a druhou stranu národní. Pro národní stranu svých mincí vybralo Slovensko tyto motivy: dvojité kříž na trojvrší (mince v hodnotě 1 a 2 eur), Bratislavský hrad (mince v hodnotě 10, 20 a 50 centů) a tatranský vrch Kriváň (mince v hodnotě 1, 2 a 5 centů).

⁴⁶ Původní Eurostrategie byla vypracovaná v roce 2003 a v září 2004 došlo k jejímu upřesnění.

do eurozóny a který zodpovídal za realizaci Národního plánu. Národním koordinátorem pro zavedení eura bylo určeno Ministerstvo financí Slovenské republiky v čele s ministrem financí.

V listopadu roku 2005 došlo k **začlenění slovenské koruny do ERM II**, což souviselo se zavedením celé řady změn a s nutností dalších organizačních kroků. Pro řízení a koordinaci těchto opatření byl vytvořen post Zmocněnce vlády Slovenské republiky pro zavedení eura, který od počátku roku 2007 až do současnosti zastává Ing. Igor Barát, bývalý mluvčí Národní banky Slovenska.

Nutné změny musely nastat také ve slovenské legislativě. V listopadu 2007 byl slovenským parlamentem schválen Zákon o přechodu země na jednotnou evropskou měnu, tzv. **Generální zákon**⁴⁷, který vstoupil v platnost 1. ledna 2008 a tvoří základ národní legislativy pro přechod na společnou evropskou měnu. Zákon je tvořen třemi základními částmi – ta první obsahuje obecné zásady související s přípravou Slovenska na vstup do eurozóny, druhou část tvoří novelizace Zákona o Národní bance Slovenska a poslední část obsahuje novelizace ostatních zákonů souvisejících se zavedením eura. Jeho vytvořením byl završen proces právní konvergence slovenských předpisů s nadnárodními předpisy Společenství a slovenská legislativa se tím stává plně slučitelná s legislativou Společenství. Kromě něj došlo k vytvoření celé řady vyhlášek jednotlivých ministerstev a centrální banky například o duálním zobrazování cen či o pravidlech zaokrouhlování.

Významným krokem, který přišel z unijní úrovně a který přímo vedl k zavedení eura bylo pozitivní hodnocení konvergenční zprávy Evropské komise a Evropské centrální banky z května roku 2008. Poté, na základě návrhu Evropské komise na zapojení Slovenska do eurozóny z května roku 2008 vydala Rada EU složená z jednotlivých národních ministrů financí **1. července 2008 rozhodnutí o přijetí eura na Slovensku** a zároveň byl stanoven i výměnný kurz slovenské koruny k euru – **30,1260 SKK/EUR**.

Po 1. lednu 2009 následovalo období tzv. duálního oběhu, během kterého obíhala zároveň slovenská i euro platidla, které trvalo od počátku roku 2009 do 16. ledna roku 2009. Pro zajištění hladšího přechodu na euro platí i nadále povinnost zobrazovat ceny ve slovenské koruně i v eurech a to již od srpna roku 2008 až do konce roku 2009.

⁴⁷ Jedná se o zákon č. 659/2007 Z.z.

Slovenští občané mají stále možnost vyměnit původní národní měnu za euro v termínech a na místech, které jsou zaznamenány v následující tabulce 3.5.

Tabulka 3.5 Výměna bankovek a mincí na Slovensku po skončení duálního oběhu

	Komerční banky	Národní banka Slovenska
Mince	do 30. června 2009	do 31. prosince 2013
Bankovky	do 31. prosince 2009	bez časového omezení

Zdroj: <http://www.euromena.sk/vymena-hotovosti/9427s>

Obecně je průběh zavedení eura na Slovensku hodnocen spíše pozitivně. Mnoho kladných reakcí a pochval sklízí především informační kampaň vedená za účelem vstupu do eurozóny, která sice stála nezanedbatelných 240 miliónů slovenských korun⁴⁸, ale očividně splnila svůj účel. Jedním z velmi účinných, praktických a žádaných prvků euro kampaně na Slovensku byly bezpochyby euro balíčky, které obsahovaly euro mince v hodnotě 500 slovenských korun a které si Slováci za účelem snadnějšího přechodu na euro mohli kupovat od 1. prosince roku 2008.

3.4 *Polsko na cestě k euru*

Ze strany současné polské vlády politická vůle pro zavedení eura existuje. Totéž však nelze říct o opozici ani o polském prezidentu. Z hlediska plnění konvergenčních kritérií je na tom Polsko z trojlístku zemí zahrnujícím Česko, Polsko a Maďarsko nejlépe, ale politická vůle opozice je na polské cestě k euru potřebná, neboť před zavedením společné evropské měny je zapotřebí změnit polskou ústavu, pro což je třeba souhlas alespoň dvou třetin přítomných poslanců Sejmu a alespoň poloviny přítomných senátorů. Současná opoziční strana Právo a spravedlnost v čele s Jaroslavem Kaczyńskim preferuje, aby o zavedení eura v Polsku rozhodli polští občané v referendu.

⁴⁸ Na této částce se přibližně 60 % podílel státní rozpočet a zbylých 40 % bylo uvolněno z rozpočtu Národní banky Slovenska.

Jaroslav Kaczyński letos v únoru prohlásil, že není proti zavedení eura, ale roky 2012 i 2013 jsou pro něj v souvislosti s přijetím eura nereálné. To jeho bratr, současný polský prezident Lech Kaczyński se k euru staví skeptičtěji. Zlotý je podle jeho slov významným znakem polské suverenity.

Bezprostředně po vstupu Polska do EU, kdy byly u vlády levicové strany, se mluvilo o začlenění Polska do eurozóny již v roce 2009. V roce 2004 vydala Polská národní banka **Zprávu o nákladech a přínosech zavedení eura v Polsku**, která je stejně jako většina prvních národních dokumentů zemí V4 zabývajících se vstupem do eurozóny poměrně ambiciózní. Z analýzy nákladů a přínosů vyplývá, že začlenění do eurozóny bude mít pro Polsko pozitivní dopad a přinese mu růst blahobytu. V zájmu Polska je dle této zprávy co nejrychlejší zavedení eura a setrvání v ERM II ne déle než po nezbytně potřebnou dobu dvou let. Makroekonomická politika by proto měla vynaložit veškeré úsilí, aby Polsko splnilo maastrichtská kritéria co nejrychleji. Konkrétní datum pro vstup do eurozóny však v této zprávě stanoveno není.

Od listopadu 2005 do listopadu 2007 vládla v Polsku strana Právo a spravedlnost, která tehdy odsunula otázku na zavedení eura stranou. Nicméně nelze říci, že by se Polsko na cestě k eurozóně úplně zastavilo. Přece jen některá opatření byla přijata i v období této vlády. V květnu 2007 byl v rámci Polské národní banky založen **Výbor pro integraci do eurozóny** (Bureau for the Integration with the Euro Area), jehož zásadním úkolem bylo vytvořit zprávu o plném členství Polska ve třetí etapě hospodářské a měnové unie. Tato zpráva měla být hotova do konce roku 2008, ale zveřejněna prozatím nebyla.

Ke konkrétnějším posunům směrem k eurozóně došlo v Polsku až s nástupem Tuskovy vlády. Na konci října 2008 zveřejnila polská vláda v čele s premiérem Donaldem Tuskem oficiální **časový plán**, podle něhož má Polsko za cíl začlenit se do ERM II v květnu, případně červnu 2009, splnit maastrichtská konvergenční kritéria pro vstup do eurozóny v roce 2011 a zavést euro od roku **2012** prostřednictvím scénáře „velkého třesku“. Tento polský plán na zavedení eura byl schválen Radou EU 28. října 2008. Již v únoru 2009 byla ale reálnost tohoto plánu z úst Tuska zpochybněna a to v souvislosti se současnou světovou ekonomickou krizí, která by mohla oddálit vstup Polska do ERM II i plnění některých konvergenčních kritérií. Negativní postoj k tomuto poměrně ambicióznímu plánu vyjádřila i Polská centrální banka, která vidí zapojení

do ERM II v roce 2009 jako poměrně riskantní tah a to zejména kvůli značně oslabující polské měně v poslední době.

30. prosince 2008 byl přijat aktualizovaný polský **konvergenční program**⁴⁹. Zjednodušeně lze chápat národní konvergenční programy⁵⁰ jako jakési plány vlád jednotlivých členských států Unie, kterým byla udělena dočasná výjimka pro zavedení eura, jak chtějí realizovat zavedení společné evropské měny. Tento prozatím poslední konvergenční program Polska koresponduje s plánem na zavedení eura v Polsku, neboť i zde je jako reálné datum přijetí eura stanoven rok 2012. Program očekává zpomalení ekonomického růstu v důsledku ekonomické krize, a za klíčové cíle makroekonomické politiky proto stanovuje podporu ekonomického růstu a snížení dopadů krize zejména prostřednictvím růstu spotřeby, daňových změn či liberalizace ekonomiky, avšak při snaze zachovat stabilitu veřejných financí.

V roce 2009, konkrétně v březnu, učinila Polská centrální banka významný krok na cestě do eurozóny. Zřídila totiž komisi, jejímž úkolem je připravovat **jednání o vstupu do ERM II**. Podle slov Pawla Kowaleskeho, který stojí v čele Výboru pro integraci do eurozóny, již Polsko tato jednání na unijní úrovni zahájilo s cílem vstoupit do ERM II v polovině roku 2009. V porovnání tří zemí V4 stojících v současnosti mimo eurozónu je tedy Polsko k zavedení společné evropské měny nejbližší.

3.5 Česko na cestě k euru

Na rozdíl od předchozích vlád sociální demokracie neřadí současná česká vláda zavedení jednotné evropské měny ke svým výsadním prioritám. Na počátku roku 2009 bylo předsedou vlády Miroslavem Topolánkem deklarováno, že datum přijetí eura v Česku bude oznámeno 1. listopadu roku 2009. Topolánek přitom staví před zavedení eura jiné priority – nejprve chce realizovat či dokončit všechny reformy potřebné pro českou ekonomiku. Politická situace se v ČR však značně zkomplikovala

⁴⁹ Povinnost sestavovat tyto program vyplývá z nařízení Rady č. 1466/97, které představuje jednu část PSR.

⁵⁰ Tyto programy obsahují analýzu vládních cílů a cílů v oblastech měnové, kursové, fiskální a strukturální politiky spolu s predikcí klíčových makroekonomických ukazatelů. Důraz je kladen na stav veřejných financí v návaznosti na realizované či plánované reformy.

poté, kdy byla v březnu roku 2009 vyslovena nedůvěra vládě. Východiskem z této situace bude zřejmě vytvoření úřednické vlády a předčasné volby v říjnu roku 2009⁵¹. Z ekonomického hlediska je další současnou překážkou na cestě Česka k eurozóně také konvergenční kritérium cenové stability, které Česko podle hodnocení poslední konvergenční zprávy z roku 2008 neplní, avšak podle odhadů na rok 2009 jej plnit bude.

Prvním dokumentem, který se zabýval přípravami na zavedení eura v České republice byla původní „Eurostrategie“⁵² vytvořená Ministerstvem financí, Ministerstvem průmyslu a obchodu a Českou národní bankou, která byla českou vládou přijata ještě před vstupem Česka do EU, přesně v říjnu 2003. Tento dokument považoval z hlediska plnění konvergenčních kritérií za reálné zavést euro v Česku v letech **2009 až 2010**. Zároveň byl autory dokumentu deklarován záměr, aby česká koruna setrvala v ERM II pouze po nezbytně nutné období, tedy po dobu dvou let před vstupem do samotné eurozóny. Jelikož záměry původní strategie nebyly realizovány, byla v srpnu 2007 tato „Eurostrategie“ aktualizována vládou a Českou národní bankou. Datum zavedení eura v ní však definováno není, neboť pro jeho stanovení je zapotřebí vyřešit celou řadu problémů spočívajících zejména ve špatném stavu veřejných financí, k čemuž má dojít především prostřednictvím patřičných reforem.

Na základě původní „Eurostrategie“ je každoročně vypracován dokument **„Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti České republiky s eurozónou“**⁵³, který vládě poskytuje doporučení, zda je v dohledné době vhodné vstoupit do ERM II a potažmo tedy i do eurozóny. Doposud poslední takový dokument byl schválen vládou v prosinci 2008. Aktuálně se zabývá probíhající světovou finanční krizí a v souvislosti s ní shledává, že národní měna v porovnání s eurem je spíše výhodná a doporučení, které z tohoto dokumentu vyplývá je proto nevstupovat v roce 2009 do ERM II, počkat se

⁵¹ Toto východisko obsahuje zejména návrhy prosazené opoziční Českou stranou sociálně demokratickou. Z úst jejího místopředsedy Sobotky zaznělo, že i stanovení data vstupu do eurozóny by mělo být stanoveno již touto úřednickou vládou dříve než proběhnou předčasné volby.

⁵² Přesný název dokumentu je Strategie přistoupení České republiky k eurozóně.

⁵³ Autory těchto dokumentů jsou Ministerstvo financí a Česká národní banka, případně Ministerstvo průmyslu a obchodu.

vstupem až na zlepšení podmínek na světových finančních trzích a nestanovovat prozatím ani datum plánovaného zavedení eura.

V listopadu roku 2005 vznikl ve spolupráci Ministerstva financí České republiky a České národní banky dokument s názvem **Institucionální zajištění zavedení eura**, který obsahuje časový plán ČR na přijetí eura. Plán počítá se vstupem ČR do ERM II ve druhém čtvrtletí roku 2007 a se samotným zavedením eura k 1. lednu 2010.

Ve stejné době, kdy byl schválen dokument Institucionální zajištění zavedení eura, byla ustanovena **Národní koordinační skupina**⁵⁴ pro zavedení eura v České republice. Ta vypracovala v březnu 2007 **Národní plán na zavedení eura**, který přesné datum vstupu do eurozóny nedefinuje a zvolila také scénář jednorázového přechodu na euro, tzv. scénář „velkého třesku“, podle něhož bude v Česku euro zavedeno k jednomu dni a to zároveň v hotovostní i bezhotovostní podobě. V dubnu 2008 byl Národní plán na zavedení eura aktualizován⁵⁵ a to dokumentem s názvem **Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v ČR**. Přestože datum přijetí eura není ani v této aktualizaci určeno, je zmíněna celá řada přípravných kroků, zejména v oblasti metodologie, které lze realizovat i bez stanovení data. Z aktualizovaného Národního plánu také vyplývá požadavek na vládu ČR, aby konkretizovala kroky týkající se právní konvergence za účelem zavedení eura. Mimo jiné obsahuje zpráva návrh na vytvoření Obecného zákona o zavedení eura, tedy jakousi obdobu Generálního zákona vytvořeného na Slovensku či novelizaci zákona o České národní bance⁵⁶. Poměrně nedávno, na konci března roku 2009, došlo k přijetí dalších dvou významných dokumentů – prvním je další aktualizace Národního plánu (**Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v ČR z března 2009**) a druhým, zcela novým dokumentem je **Příprava právního prostředí na zavedení eura v ČR**, jehož zpracování vychází ze záměru aktualizovaného Národního plánu z roku 2008.

⁵⁴ Od března roku 2007 stojí v jejím čele doc. Ing. Oldřich Dědek, Národní koordinátor pro zavedení eura v ČR.

⁵⁵ Autorem aktualizací je Národní koordinační skupina.

⁵⁶ Odhaduje se, že zavedení eura bude mít vliv až na 500 českých právních norem.

Aktualizovaný Národní plán z roku 2009 vychází rovněž z předpokladu, že lze realizovat mnohá opatření, aniž by bylo známo přesné datum zavedení eura. Mezi úkoly definované tímto plánem na rok 2009 patří⁵⁷:

- zahájení prací na paragrafovém znění Obecného zákona,
- vypracování metodiky pro zavedení eura ve státní správě,
- zahájení přípravných prací na koncepci komunikační kampaně,
- průběžné vyhodnocování zkušeností se zavedením eura na Slovensku.

Druhý zmíněný dokument doporučuje metodu postupné změny právního řádu – k datu zavedení eura v ČR tak nebudou muset být novelizovány všechny právní dokumenty dotčené přijetím eura. Jednotlivá ministerstva vyberou k okamžité novelizaci pouze ty nejnutnější předpisy a ostatní, méně důležité, budou změněny postupně až v období po zavedení eura. V právních dokumentech mohou být uvedeny částky v českých korunách i po zavedení společné evropské měny, neboť tyto budou automaticky ode dne zavedení eura převedeny na euro ve stanoveném přepočítacím koeficientu, aniž by tím byla účinnost dané normy jakkoliv narušena.

3.6 *Maďarsko na cestě k euru*

V Maďarsku existuje snad nejsilnější politická vůle k zavedení eura z trojice zemí V4, které jej doposud nezavedly. Paradoxně je však Maďarsko zároveň zemí, která má největší problémy s plněním konvergenčních kritérií a která je v současnosti obzvláště silně zasažena důsledky světové ekonomické krize. Právě v souvislosti s ekonomickou krizí usilovalo Maďarsko na půdě Unie o zmírnění konvergenčních kritérií, konkrétně kritéria kurzové stability. Maďarsko požadovalo zkrácení doby, po kterou musí země kandidující na vstup do eurozóny setrvat v ERM II. Ze strany Unie byl však tento požadavek rezolutně odmítnut s odůvodněním, že pro všechny země, které se do eurozóny hodlají zapojit platí stejné podmínky a zavedení eura není možné bez jejich splnění⁵⁸.

⁵⁷ Dostupné z: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Zprava_o_plneni_NP_2009_pdf.pdf>

⁵⁸ Připomínám, že v roce 1999 splnily 60% hranici podílu veřejného dluhu k HDP pouze 4 země, přičemž u Belgie, Itálie a Řecka přesáhl veřejný dluh 100 % HDP. Následkem nebylo zamítnutí vstupu do eurozóny u těchto zemí, nýbrž zmírnění kritéria – postačující je klesající podíl veřejného dluhu směřující

Maďarsko mělo **původně** v plánu vstoupit do eurozóny již v **roce 2010**, ale v důsledku neplnění konvergenčních kritérií muselo od tohoto plánu ustoupit v roce 2006, kdy se reálný termín zavedení eura oddálil na roky 2011 či 2012. V roce 2007 byla vládním rozhodnutím zřízena **Národní koordinační komise pro zavedení eura v Maďarsku**, jejímž hlavním úkolem bylo – obdobně jako v Česku – vypracovat **Národní plán zavedení eura**, který byl vytvořen v roce 2008 a stejně jako ten český neobsahuje datum pro zavedení eura. Pouze konstatuje, že nejbližším možným termínem je rok 2012 a vyslovuje se pro scénář „velkého třesku“.

Dle **hodnocení Evropské komise**, která zkoumala aktualizované konvergenční programy v **únoru roku 2009**, učinilo sice Maďarsko významný pokrok v oblasti stability veřejných financí a pozitivní je i výhled do budoucna, který předpokládá v roce 2009 snížení podílu deficitu veřejných financí na HDP pod 3% úroveň, avšak toto hodnocení nemění nic na skutečnosti, že Maďarsko je zemí s velmi **zadluženou ekonomikou**⁵⁹, přičemž většina maďarských půjček je v zahraničních měnách. V důsledku ekonomické krize dochází k oslabování maďarského forintu, čímž se splátky dluhů prodražují. Pokud by již v současnosti bylo Maďarsko členem eurozóny, jeho dluhy by byly vyjádřeny v euru a nepodléhaly by riziku dalšího prohlubování v důsledku neustále oslabující měny.

V únoru roku 2009 maďarská vláda deklarovala, že počítá se zavedením eura v letech **2013 až 2014**. V březnu 2009 prohlásil maďarský předseda vlády, že považuje za reálné, aby Maďarsko splnilo konvergenční kritéria v roce 2011. Přesné datum zavedení eura pak měl v úmyslu stanovit nejpozději v září 2009. To se mu však již nepodaří, neboť v důsledku ekonomické krize podal v březnu 2009 demisi. Nad Maďarskem se tak objevila hrozba předčasných voleb, které jsou požadovány opoziční stranou Fidesz. Vládnoucí strany se ale dokázaly dohodnout na novém předsedovi vlády, kterým se stal Gordon Bajnai. Jeho cílem je především zmírnit zadlužování země a vymanit ji z ekonomické krize. Pokud budou jeho reformy vhodně zvolené a funkční, lze očekávat jejich pozitivní vliv na vývoj hlavních makroekonomických ukazatelů a potažmo i na plnění konvergenčních kritérií.

⁵⁹ Od EU získalo Maďarsko půjčku, která má charakter střednědobé finanční pomoci (splatnost nejpozději do pěti let), ve výši 6,5 miliard eur. Ze strany Mezinárodního měnového fondu obdrželo Maďarsko půjčku přibližně 12,5 miliard eur a Světová banka mu poskytla půjčku ve výši 1 miliardy eur.

Závěr

Každý stát má samozřejmě svá specifika, přesto lze v případě zemí Visegrádské čtyřky – Česka, Slovenska, Maďarska a Polska – vysledovat celou řadu společných znaků, které se staly motivací pro založení tohoto integračního uskupení. Tyto země jsou si geograficky blízké, prošly si velmi podobným politickým i ekonomickým vývojem a jejich snahou bylo začlenit se do Evropské unie a Severoatlantické aliance. Současně se vstupem do Unie se těmto státům otevřela cesta k dalšímu integračnímu stupni a to k evropské měnové unii. Závazek přijmout euro vyplývá z přístupové smlouvy k EU. Na základě jejího podpisu získaly nově vstoupivší země statut státu s dočasnou výjimkou na zavedení eura. Samotné načasování vstupu do eurozóny je politickým rozhodnutím učiněným vládou, která podá žádost Radě EU ve složení ministrů financí o odstranění zmíněné výjimky.

Bezprostřední nadšení po vstupu do EU na zavedení eura však u většiny zemí V4 opadlo. Ať už se o to zasloužily politické vlivy či nízká ekonomická výkonnost vedoucí k neplnění konvergenčních kritérií. Slovensko doposud jako jediná země V4 zavedla euro a splnila tak svůj původní časový záměr deklarovaný již při vstupu do Unie. Zbýlé tři země V4 jsou jediné z deseti zemí, které rozšířily Unii v roce 2004 a které ještě nezavedly společnou měnu ani se nezapojily do ERM II. Velmi pravděpodobné se jeví, že v pořadí druhou zemí V4, která se do eurozóny zapojí bude Polsko, které plní všechna maastrichtská kritéria s výjimkou kritéria kurzové stability, nicméně od vstupu do ERM II už Polsko dělí jen málo. Překážkou, která je však v současnosti společná pro všechny země aspirující na přijetí eura, je probíhající ekonomická krize, která může zkomplikovat plnění konvergenčních kritérií. Specifickou překážkou v polských podmínkách je nutnost změny polské ústavy, k níž jsou potřebné i hlasy opoziční strany, která se však k euru příliš pozitivně nestaví a ráda by o jeho zavedení nechala rozhodnout polské občany v referendu. Maďarsko je zemí V4, kde existuje snad největší politická vůle společnou evropskou měnu zavést, avšak zároveň má absolutně největší problémy s plněním maastrichtských kritérií, neboť se mu od hodnocení v konvergenční zprávě z roku 2006 nedaří plnit ani jedno z těchto kritérií. V případě Česka v posledních letech jsme přílišnou politickou vůli na začlenění se do eurozóny nesledovali. Otázka zavedení eura byla odsunuta za vládní priority, mezi nimiž dominovala zejména reforma veřejných financí. Co se týče plnění nominálních kritérií konvergence, vyměnilo Česko dlouhodobě problémové kritérium deficitu veřejných financí

za dočasně problémové kritérium cenové stability. O účasti v ERM II zatím rozhodnuto nebylo, což svědčí o nepříliš velké podpoře zavedení eura ze strany české vlády.

Zmíněna již byla podobnost zemí V4 hned v několika aspektech. Je proto možné očekávat, že i dopad zavedení společné evropské měny na jednotlivé ekonomiky zemí V4 bude vykazovat určité podobnosti. Česko, Polsko a Maďarsko tak mohou čerpat výhody ze zavedení eura na Slovensku, mohou se v řadě věcí poučit a případně se vyvarovat některých chyb. Není podle mě pochyb, že Slovensko je v tomto případě dobrým vzorem, neboť tamní přechod na euro byl víceméně bezproblémový.

Seznam použité literatury

Knihy:

1. BALDWIN, Richard; WYPLOSZ, Charles. *Ekonomie evropské integrace*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 480 s. ISBN 978-80-247-1807-1.
2. BRŮŽEK, Antonín; SMRČKOVÁ, Gabriela; ZÁKLASNÍK, Martin. *Evropská měnová integrace a Česká republika*. 1.vyd. Praha: Velryba, 2007. 195 s. ISBN 978-80-85860-19-1.
3. CABADA, Ladislav. *Komparace politických systémů: Nové demokracie střední a východní Evropy*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2008. 434 s. ISBN 978-80-245-1388-1.
4. CIHELKOVÁ, Eva; KUNEŠOVÁ, Hana a kol. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. 319 s. ISBN 80-7179-455-4.
5. CIHELKOVÁ, Eva. a kolektiv. *Světová ekonomika: Regiony a integrace*. Praha: Grada Publishing, 2002. 244 s. ISBN 80-247-0193-6.
6. DĚDEK, Oldřich. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 260 s. ISBN 978-80-7400-076-8.
7. HOLMAN, Robert. *Transformace české ekonomiky v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy*. 1. vyd. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2000. 106 s. ISBN 80-902795-6-2.
8. MARKOVÁ, Jana. *Mezinárodní měnové instituce*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2002. 254 s. ISBN 80-245-0431-6.
9. *Smlouva o založení Evropského společenství. Evropské právo: základní dokumenty podle stavu k 1. 1. 2005*. Ostrava: Sagit. ISBN 80-7208-439-9.

Elektronické zdroje:

10. A Report on the Costs and Benefits of Poland's Adoption of the Euro [online]. National Bank of Poland. cNarodowy Bank Polski 2004 [cit. 2009-03-27]. Dostupné z WWW: < http://www.nbp.pl/en/publikacje/e_a/euro_adoption.pdf>.
11. Aktualizovaná strategie přistoupení České republiky k eurozóně [online]. Vláda ČR a Česká národní banka [cit. 2009-03-26]. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/download/eurostrategie_070829.pdf>.
12. Convergence Programme, Update 2008, Republic of Poland [online]. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13854_en.pdf>.

13. Convergence Report by European Commission 2004 [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-17]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7786_en.pdf>.
14. Convergence Report by European Commission – December 2006 [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-14]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication497_en.pdf>.
15. Convergence Report by European Commission 2008 [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-14]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12574_en.pdf>.
16. Eighth Report on the practical preparations for the future enlargement of the euro area [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13580_en.pdf>.
17. Forexdaily.org.ru: Polish Ctrl Bk Sets Up Team For ERM2 Entry Talks – Newspaper [online]. [cit. 2009-03-28]. Dostupné z WWW: <http://forexdaily.org.ru/Dow_Jones/page.htm?id=505583>.
18. Generálny zákon o eure a vykonávacie predpisy [online]. Národná banka Slovenska. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.euro.gov.sk/data/files/4292.pdf>>.
19. Konvergenční program České republiky, listopad 2008 [online]. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13629_cs.pdf>.
20. Konvergenční zpráva Evropské centrální banky 2004 [online]. cEuropean Central Bank, Frankfurt am Main, Germany. Evropská centrální banka. [cit. 2007-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr2004cs.pdf>>.
21. Konvergenční zpráva Evropské centrální banky - prosinec 2006 [online]. cEuropean Central Bank, Frankfurt am Main, Germany. Evropská centrální banka. [cit. 2009-02-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr200612cs.pdf>>.
22. Konvergenční zpráva Evropské centrální banky – květen 2008 [online]. cEuropean Central Bank, Frankfurt am Main, Germany. Evropská centrální banka. [cit. 2009-03-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr200805cs.pdf>>.
23. Příprava právního prostředí na zavedení eura v České republice [online]. Národní koordinační skupina pro zavedení eura v České republice. [cit. 2009-04-01]. Dostupné z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Priprava_pravniho_prostredi_na_zavedeni_eura_pdf.pdf>.
24. Sdělení Komise Evropské radě: Plán evropské hospodářské obnovy [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW:

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0800:FIN:CS:PDF>>.

25. Sobotka: Euro by měla přijmout ještě vláda odborníků [online]. c2000-2009 Kurzy.cz. [cit. 2009-03-26]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.kurzy.cz/163619-sobotka-euro-by-mela-prijmout-jeste-vlada-odborniku/>>.
26. The Roadmap for Poland's Euro Adoption [online]. Ministry of Finance. [cit. 2009-03-24]. Dostupné z WWW: <http://www.tokio.polemb.net/files/Gospodarka/Wydarzenia/Mapa%20drogowa_EURO_EN.doc>.
27. Tisková zpráva Evropské komise: Komise posuzuje programy stability a konvergenční programy Bulharska, České republiky, Dánska, Německa, Estonska, Maďarska, Nizozemska, Polska, Švédska, Finska a Spojeného království [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/273&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>>.
28. World Economic and Social Survey 2000 [online]. United Nations. [cit. 2009-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/esa/policy/wess/WESS%20since%201948/world%20economic%20and%20social%20survey%202000.pdf>>.
29. Updated Convergence Programme of Hungary 2008-2011 [online]. Government of the Republic of Hungary [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13826_en.pdf>.
30. Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v České republice (2008) [online]. Národní koordinační skupina pro zavedení eura v České republice. [cit. 2009-03-22]. Dostupné z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Zprava_o_plneni_np_pdf.pdf>.
31. Zpráva o plnění Národního plánu zavedení eura v České republice (2009) [online]. Národní koordinační skupina pro zavedení eura v České republice. [cit. 2009-04-01]. Dostupné z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Zprava_o_plneni_NP_2009_pdf.pdf>.

WWW stránky:

32. Česká národní banka [online]. c Česká národní banka 2003-2009. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.cnb.cz/cs/index.html>>.
33. Euromena – všechno o zavedení eura na Slovensku [online]. c2007 Ministerstvo financí Slovenskej republiky. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.euromena.sk/>>.

34. European Central Bank [online]. cEuropean Central Bank, Frankfurt am Main, Germany. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>>.
35. European Commission: Economic and Financial Affairs [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-17]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/the_euro/the_euro6482_en.htm>.
36. European Commission: Economic and Financial Affairs [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-28]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/thematic_articles/article10982_en.htm>.
37. Euroskop.cz [online]. c2008 Vláda České republiky. [cit. 2009-03-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/>>.
38. Eurostat [online]. cEuropean Communities, 1995-2009. [cit. 2009-03-14]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL>.
39. Magyar Nemzeti Bank: Euro pages [online]. c Magyar Nemzeti Bank, 2007. [cit. 2009-03-14]. Dostupné z WWW: <http://english.mnb.hu/Engine.aspx?page=mnb_euro_index>.
40. National Bank of Poland [online]. c 1998-2008 National Bank of Poland. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <http://www.nbp.pl/Homen.aspx?f=en/onbp/informacje/funkcje_banku_centralnego.html>.
41. UNECE: United Nations Economic Commission for Europe [online]. [cit. 2009-03-07]. Dostupné z WWW: <<http://w3.unece.org/pxweb/Dialog/>>.
42. United Nations: Development Policy and Analysis Division [online]. [cit. 2009-03-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/esa/policy/publications/papers.htm>>.
43. Visegrad Group [online]. c2006-2007. [cit. 2009-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://visegradgroup.eu/main.php>>.
44. Zavedení eura k České republice [online]. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/index.html>>.
45. Zavedení eura v SR [online]. c Úřad vlády SR 1998-2009. [cit. 2009-03-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.euro.vlada.gov.sk/>>.

Seznam zkratek

CEFTA	Středoevropská dohoda o volném obchodu
CPI	Index spotřebitelských cen
CZK	Česká koruna
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ECU	Evropská měnová jednotka
EMS	Evropský měnový systém
ERM (II)	Mechanismus směnných kurzů (II)
EMU	z angl. Economic and Monetary Union, tzn. Hospodářská a měnová unie; popřípadě z angl. European Monetary Union, tzn. Evropská měnová unie
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FIDESZ	Svaz mladých demokratů
HICP	Harmonizovaný index spotřebitelských cen
HDP	Hrubý domácí produkt
HMU	Hospodářská a měnová unie
HUF	Maďarský forint
HZDS	Hnutí za demokratické Slovensko
KDH	Křesťanskodemokratické hnutí
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČ	Komunistická strana Československa
MDF	Maďarské demokratické fórum
MSZP	Maďarská socialistická strana
NATO	Severoatlantická aliance

PLN	Polský zlotý
PSR	Pakt stability a růstu
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SDK	Slovenská demokratická koalice
SKK	Slovenská koruna
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZDSZ	Svaz svobodných demokratů
UN	z angl. United Nations, Organizace spojených národů
USA	Spojené státy americké
VPN	Veřejnost proti násilí
V4	Visegrádská čtyřka

Seznam grafů a obrázků

Obr. 1.1 „Had v tunelu“	7
Graf 2.1 Vývoj HDP v zemích V4 v letech 1990 – 1998	36
Graf 2.2 Vývoj inflace v zemích V4 v letech 1990 – 1998	37
Graf 2.3 Vývoj nezaměstnanosti v zemích V4 v letech 1990 – 1998.....	38
Graf 2.4 Vývoj podílu bilance na běžném účtu na HDP v zemích V4 v letech 1993 – 1998.....	39
Graf 2.5 Vývoj HDP v zemích V4 v letech 1999 – 2008	40
Graf 2.6 Vývoj inflace v zemích V4 v letech 1999 – 2008	41
Graf 2.7 Vývoj nezaměstnanosti v zemích V4 v letech 1999 – 2008.....	42
Graf 2.8 Vývoj podílu bilance na běžném účtu na HDP v zemích V4 v letech 1999 - 2008	43
Graf 3.1 Kurzy měn zemí V4 vůči euru	50

Seznam tabulek

Tabulka 1.1 Plnění maastrichtských konvergenčních kritérií v roce 1997	15
Tabulka 2.1 Základní charakteristiky zemí V4	24
Tabulka 3.1 Plnění konvergenčních kritérií států V4 dle Konvergenční zprávy z roku 2004	46
Tabulka 3.2 Plnění konvergenčních kritérií států V4 dle Konvergenční zprávy z prosince roku 2006	48
Tabulka 3.3 Plnění konvergenčních kritérií států V4 dle Konvergenční zprávy z května roku 2008	51
Tabulka 3.4 Základní úrokové sazby Evropské centrální banky	54
Tabulka 3.5 Výměna bankovek a mincí na Slovensku po skončení duálního oběhu	56

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

Martina Humlová

Adresa trvalého pobytu studenta:

Pavlouskova 4431/5, Ostrava-Poruba

708 00

Seznam příloh

Příloha 1: Mapa eurozóny 75

Příloha 2: Přepočítací koeficienty

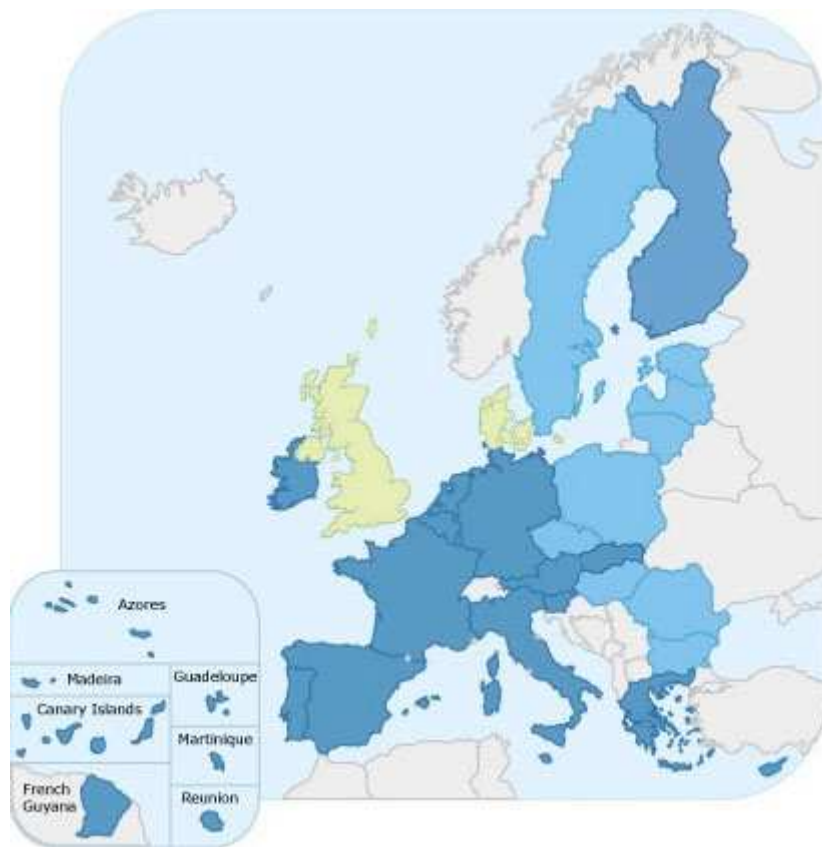
Příloha 3: Mapa zemí Visegrádské čtyřky

Příloha 4: Přehled předsedů vlád zemí V4 od roku 1990 do současnosti

Příloha 5: Mapa členů Rady vzájemné hospodářské pomoci

Příloha 6: Slovenské euro mince

Příloha 1: Mapa eurozóny

■ Členské státy eurozóny

■ Členské státy s ustanovením o výjimce

■ Členské státy EU s trvalou výjimkou na zavedení eura (tzv. „opt-out“)

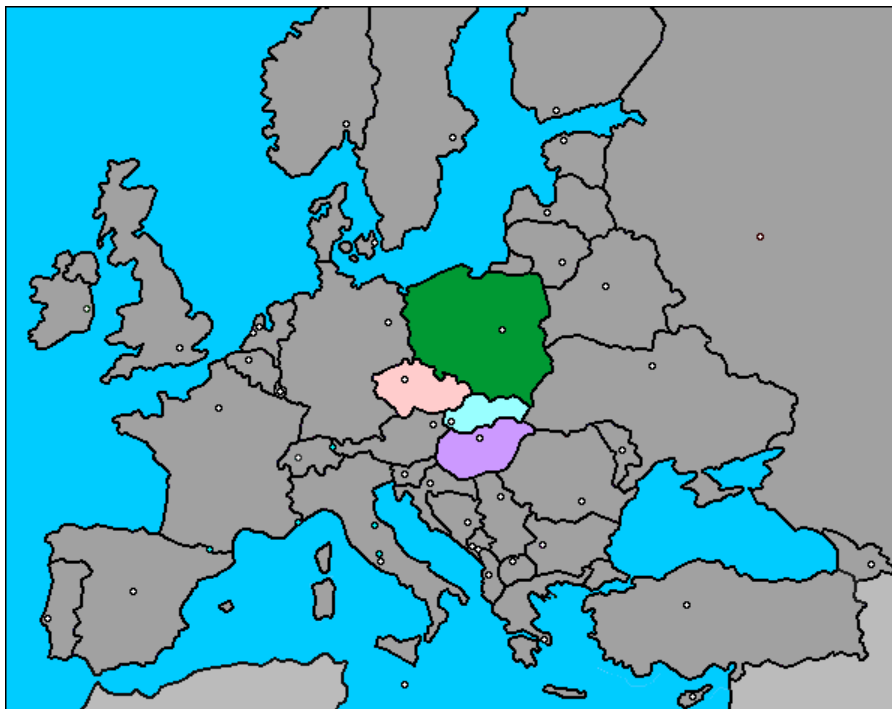
Zdroj: http://ec.europa.eu/economy_finance/the_euro/the_euro6482_cs.htm

Příloha 2: Přepočítací koeficienty

Měna	1 EUR =
Belgický frank	40,3399 BEF
Finská marka	5,94573 FIM
Francouzský frank	6,55957 FRF
Irská libra	0,787564 IEP
Italská lira	1936,27 ITL
Kyperská libra	0,585274 CYP
Lucemburský frank	40,3399 LUF
Maltská lira	0,429300 MTL
Německá marka	1,95583 DEM
Nizozemský gulden	2,20371 NLG
Portugalské escudo	200,482 PTE
Rakouský šilink	13,7603 ATS
Řecká drachma	340,750 GRD
Slovenská koruna	30,1260 SKK
Slovinský tolar	239,640 SIT
Španělsko	166,386 ESP

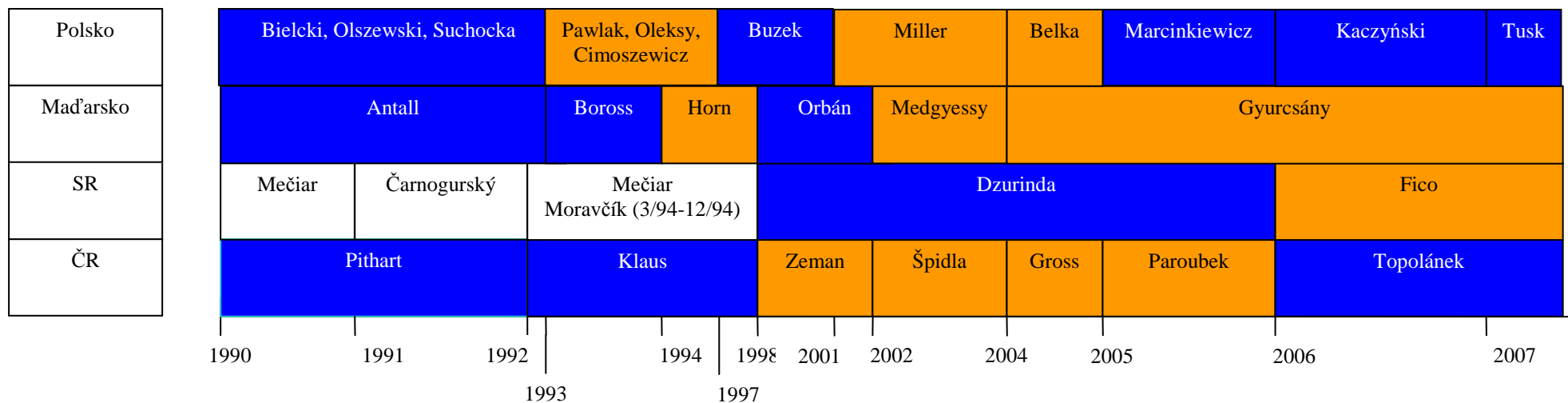
Zdroj: <http://euro.kurzy.cz/>

Příloha 3: Mapa zemí Visegrádské čtyřky

Zdroj: <http://www.luventicus.org/maps/europe/visegradgroup.html>

Příloha 4: Přehled předsedů vlád zemí V4 od roku 1990 do současnosti

Zdroj: Vlastní zpracování.

Příloha 5: Mapa členů Rady vzájemné hospodářské pomoci

Zdroj: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Comecon.png>

Příloha 6: Slovenské euro mince

Zdroj: <http://www.ecb.int/euro/coins/html/sk.cs.html>